

«УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»

Кафедра національної економіки та фінансів

Паскевич Анна Андріївна

Дипломна робота

«Проблеми та перспективи страхування в Україні»

УДК 336.71:368

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Дипломна робота містить результати власних доробок. Застосування ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

.....**А. А. Паскевич**

Науковий керівник**Плетенецька Світлана Михайлівна,**
.....**К.е.н., доцент**

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ	7
1.1. Сутність, структура і особливості функціонування системи страхування.....	7
1.2. Роль посередників на страховому ринку.....	19
1.3. Особливості діяльності страхових компаній у період пандемії «COVID-19».....	26
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ «ПРАТ СК «PZU УКРАЇНА»	31
2.1. Загальна характеристика та ефективність діяльності «PZU Україна».....	31
2.2. Аналіз фінансово-економічних показників діяльності «PZU Україна».....	35
2.3. Аналіз ключових учасників страхового ринку України та їх платоспроможність.....	40
2.4. Нові тенденції та перспективи діяльності «PZU Україна».....	51
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи. У сучасних умовах розвитку України зростає роль держави в досягненні економічного зростання та підвищенні стабільності в країні. У зв'язку з цим особливого значення набувають проблеми державного регулювання економіки країни та її промисловості. Страховий ринок – це один з найважливіших сегментів фінансового сектору економіки кожної країни. Зважаючи на специфіку страхового ринку та діяльності суб'єктів страхового ринку, він потребує регулювання та підтримки з боку держави.

Основною метою державного регулювання страхової діяльності є захист інтересів страховиків і держави, що виявляється не лише в контролі за фінансовою стійкістю та платоспроможністю страховиків, а й у податковому регулюванні страхової діяльності. Таким чином, зростає важливість вивчення проблем і перспектив суб'єктів страхового ринку, які здійснюють страхову діяльність.

Пандемія, яка охопила багато країн світу, стала причиною не лише високої захворюваності, а й низки фінансово-економічних проблем. Під час такої кризи ринок фінансових послуг зазнає певних змін. Суб'єкти мають адаптуватися до поточної ситуації та приймати рішення, які сприятимуть їх розвитку не лише під час кризи, а й у майбутньому. Страховий ринок є невід'ємним елементом ринку фінансових послуг. В умовах пандемії виникають нові загрози для безперебійного функціонування страхових компаній, але є й можливості для їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження страхового ринку внесли такі вчені як: А. Баранов [1], В.Базилевич [2], О. Гаманкова [3], О. Козьменко [4], В. Пасічний та інші. Проте дуже мало уваги приділялося функціонуванню страхових компаній під час кризи, особливо під час пандемії.

Дослідженню правових страхових відносин, зокрема відносин власності, були присвячені праці представників дореволюційної доби. Зокрема це роботи В.Ідельсона, Д.Мейєра, Г.Шершеневича та ін. Частково правові питання майнового страхування в економічних зв'язках радянського періоду розглядалися: Є. Гендзехадзе, К. Граве, Л. Лунцем, О.Іоффе, В.Райхером, В.Серебровським, В. Яковлєвим та ін.

Значний внесок у вирішення проблем страхових правовідносин зробила представник сучасності М.Шимінова. Також питанням правовідносин страхування була присвячена роботи В. Аленічева, Д.Петрова, Є. Суханова, В. Луця, В. Янішена, Н. Фесенко [5], В. Грушко [6], С. Плетенецька [8].

Водночас теоретичні проблеми становлення та розвитку страхових майнових правовідносин в Україні є недостатньо висвітленими та потребують поглиблених досліджень, що підвищує актуальність обраної теми.

Метою дипломної роботи є дослідження умов забезпечення ефективного функціонування вітчизняного ринку страхових послуг в період становлення ринкової економіки, адаптація світового досвіду у сфері страхування відповідно до національних – особливостей, становлення в Україні цивілізованого страхового ринку, що забезпечить успішне проведення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, подальшу інтеграцію у світове господарство, розвиток світового господарства та міжнародних відносин.

Реалізація мети дослідження обумовлює необхідність вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність, структури і особливості функціонування страхування;
- визначити роль посередників на страховому ринку;
- вивчити загрози та перспективи розвитку страхових компаній України у період пандемії «COVID-19»;
- надати загальну характеристику діяльності «PZU Україна»;

- провести аналіз фінансово-економічних показників діяльності «PZU Україна»;
- зробити аналіз ключових учасників страхового ринку України;
- визначити нові тенденції діяльності «PZU Україна».

Об’єктом дослідження є ПрАТ СК «PZU Україна».

Предметом дослідження є страхування в умовах ринкової економіки, шляхи адаптації світового досвіду з позиції реалізації національних інтересів України.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на науковій конференції «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку-2021», яка проходила 02.12.2021 року в Університеті економіки та права «КРОК» та на всеукраїнській науково-практичній конференції «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку – 2022», що проходила 07.12.2022 року в Університеті економіки та права «КРОК».

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, метод теоретико-емпіричного аналізу, метод порівняння макроекономічних показників та системний підхід до вивчення економічних процесів та сукупності фінансово-економічних відносин, що виникають із приводу надання та одержання страхового захисту, порівняльні економічно-правові аналітичні дослідження.

Інформаційною базою дослідження виступили законодавчі акти України, монографії, наукові статті, з даної проблеми вчених України та зарубіжжя, підручники, навчальні посібники, нормативно- правові акти, матеріали науково-практичних конференцій, інформація, отримана з мережі Інтернет, з досліджуваної проблеми. Окрім того, використовувалася фінансова звітність ПрАТ СК «PZU Україна».

Теоретичну і методологічну основу дослідження складають законодавчі акти України, монографії, підручники, наукові статті, з даної проблеми вчених України та зарубіжжя.

Структура дипломної роботи складається з титульного листа, змісту, вступу, двох розділів, висновків, списку використаної джерел та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 71 сторінку, список використаних джерел – 65 найменувань, додатків – 6.

У роботі створено 10 графічних об'єктів, серед яких: 6 таблиць та 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ.

1.1. Сутність, структура і особливості функціонування системи страхування

Людство завжди намагалося уникнути негараздів. Не маючи змоги запобігти їх виникненню та наслідкам, люди прагнули обмежити шкідливий вплив несприятливих подій. Вважається, що основні форми страхування виникли в давнину. Зокрема, закони вавилонського царя Хаммурапі передбачали укладення договору між учасниками торговельного каравану про спільну відповідальність за збитки, понесені будь-ким із його учасників внаслідок грабежу, розбою тощо.

На території Стародавньої Греції практикувалися купецько-піратські угоди про розподіл доходів від комерційних і розбійницьких операцій, а також про розподіл збитків, внаслідок різних морських небезпек.

В Україні специфічна форма страхування існувала серед чумаків. Її змістом була спільна компенсація постраждалим в дорозі від падежу вола тощо.

Термін «страхування» латинського походження. Його основу складають слова, що означають «безтурботний». Таким чином, страхування відображає ідею розсудливості, захисту та безпеки. У багатьох слов'янських мовах, у тому числі в українській, походження терміну «страхування» пов'язують зі словом «страх».

У спеціальній літературі також багато думок з приводу етимології слова «страхування». Проте єдиної думки з цього приводу немає..

Офіційне тлумачення цього терміну в Україні наведено в Законі «Про страхування»: «Страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або

чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [1].

У Законі закріплені основні елементи, з яких складається поняття страхування. Це, насамперед, мета страхування – захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб. Наголошується, що захист надається при настанні конкретних подій, перелік яких визначено чинними нормативними актами або договорами страхування. Визначено джерела формування коштів для виплати страхових виплат [7].

Водночас уважне вивчення поняття страхування та порівняння різних його трактувань, що містяться в наукових працях, показує, що офіційне визначення цього терміну дещо переобтяжене правовими аспектами.

Страховання – це насамперед система економічних відносин між конкретними суб'єктами господарювання, в якій діють страховальники, з одного боку, і страховики – з іншого. Важливою умовою застосування страхування є фінансова незалежність суб'єктів господарювання та їх зацікавленість у передачі відповідальності за наслідки ризику спеціалізованим формуванням.

Чим більший інтерес, тим більша потреба в страхуванні. Саме в цій площині страхування розглядається в наукових виданнях багатьох ринково орієнтованих країн. Концепція страхування також є неповною, якщо вона не забезпечує надійного та превентивного покриття.

Зміст страхування, як і інших категорій, розкривається в його функціях. Радянські економісти, визначаючи функції страхування, не торкалися його суті, вважаючи, що функції страхування «...є зовнішніми формами, які дають змогу виявити особливості страхування як ланки фінансової системи. Категорія фінансів виражає свою економічну сутність передусім через розподільну функцію. Ця функція набуває конкретного, специфічного виявлення у функціях, притаманних страхуванню, – ризикованій, попереджувальній і заощаджувальній» [11, с.13].

Страховання виконує такі функції: ризиковану, створення і застосування страхових резервів (фондів), заощадження коштів, превентивну, контрольна та інвестиційну (рис.1.1).

Рис. 1.1 Функції страхування

Джерело: Складено автором на основі [12]

1. Контрольна функція – виражає властивість страхування до строго цільового застосування коштів. Відповідно до неї контролюється правильність провадження страхової діяльності.

2. Ризикована функція страхування полягає в передачі матеріальної відповідальності страховику за наслідки ризику, викликаного подіями, перелік яких визначено чинним законодавством або договором, за визначену плату. Чим більша ймовірність і розмір ризику, тим вища плата за обслуговування, що стягується на основі тарифів, визначених на базі актуарних розрахунків. У разі настання страхового випадку страхувальник пред'являє страховику вимогу про відшкодування збитків (виплату страхових сум). Дана функція відображає процес купівлі-продажу страхової послуги.

3. Функція створення та застосування страхових резервів (фондів). Страховання стає можливим лише за наявності у страховика певного розміру капіталу, достатнього для покриття збитків (якщо такі є), заподіяних

страхувальнику внаслідок стихійного лиха, аварії чи іншого страхового випадку. Більшість страховиків не в змозі покрити таку потребу за рахунок власних коштів. Тому кожен страховик створює систему страхових резервів. Накопичення та застосування таких резервів характерне для страхової діяльності.

Створення та застосування страхових резервів виявляє перерозподіл коштів між страхувальниками. Ті з них, у кого в певний період не було жодного страхового випадку, після сплати страхових внесків жодних виплат не отримують. І навпаки, страхувальники, які зазнають великих збитків у результаті страхового випадку, отримують компенсацію в сумах, значно вищих за виплачені страхові виплати.

Створення страхових резервів – це метод концентрації та застосування коштів, необхідних не лише для розподілу збитків, викликаних страховими подіями в поточному періоді, між усіма страхувальниками, але й для адекватного покриття будь-яких більших збитків, які можуть виникнути в окремі роки наступних періодів [8, с.76].

Меншою мірою перерозподіл коштів спостерігається в частині страхових виплат, що спрямовується на випадок. Це ж стосується і отримання доходу від страхової діяльності. Його джерелом є частина навантаження на нетто-ставку страхового тарифу та економія коштів, направлених на ведення справи.

4. Функція збереження грошей. У більшості країн світу особисте страхування посідає перше місце за розміром страхових внесків. З іншого боку, виплати, пов'язані з втратою життя та здоров'я внаслідок нещасного випадку, складають менше 10%. Решта йде на заощадження. Вони виплачуються з урахуванням інвестиційного доходу в тому випадку, якщо застрахована особа доживає до певного віку або події. Часто населенню вигідніше заощаджувати в системі страхування, ніж у банках.

Сприяючи розвитку накопичувального страхування, держава може активно впливати на вирішення соціальних проблем, пожвавлення грошового

обігу, підвищення купівельної спроможності національної валюти та розширення інвестиційних можливостей країни. Тому парламенти та уряди багатьох країн всіляко сприяють розкриттю ощадної функції страхування: створюються пільгові умови оподаткування страхових внесків і платежів, успадкованих страхових вкладів і доходів підприємств. Вживаються й інші ефективні заходи [21].

5. Інвестиційна функція пов'язана з тим, що страхування забезпечує поліпшення стану грошового обігу, підвищення купівельної спроможності національної валюти та зростання інвестиційних можливостей країни.

6. Превентивна функція. Учасники страхування, і перш за все страховики та страхувальники, зацікавлені в обмеженні наслідків страхових подій. З цією метою вдаються до юридичної та фінансової профілактики.

До правової профілактики відносяться застереження, передбачені чинними нормативно-правовими актами або договорами страхування, згідно з якими застрахована особа повністю або частково позбавляється страхового відшкодування. Вони охоплюють випадки протиправних дій або бездіяльності страхувальника щодо предметів страхування. Наприклад, страховики не відшкодовують матеріальні збитки, завдані потерпілим у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, а також не виплачують страхове відшкодування у разі самогубства, умисного пошкодження майна та здоров'я.

Перелік ризикованих об'єктів, які не приймаються на добровільне страхування та можливих відмов у виплаті відшкодування, може бути складений у разі страхування як фізичних, так і юридичних осіб [6].

Зазначені функції страхування є специфічними. Водночас, у сфері страхової діяльності є функції, притаманні фінансам у цілому (наприклад, контрольна функція), та функції інших суміжних вартісних категорій (наприклад, ціни, коли йдеться про формування тарифу, оцінку предмета страхування, визначення розміру збитків).

Страхування як наука, як галузь знань і як галузь бізнесу характеризується багатьма специфічними поняттями. Без класифікації цих

понять неможливе проведення як теоретичних досліджень, так і практичних робіт у цій галузі. Тому особлива увага приділяється класифікації страхування.

Класифікація страхування може ґрунтуватися на відмінностях у сферах діяльності страхових організацій, у підходах до забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, у визначенні об'єктів страхування, обсягу страхової відповідальності, у формах страхування тощо У цьому відношенні можна виділити найважливіші класифікаційні ознаки, за якими класифікується страхування і які мають найбільше значення як теоретично, так і практично (рис.1.2).

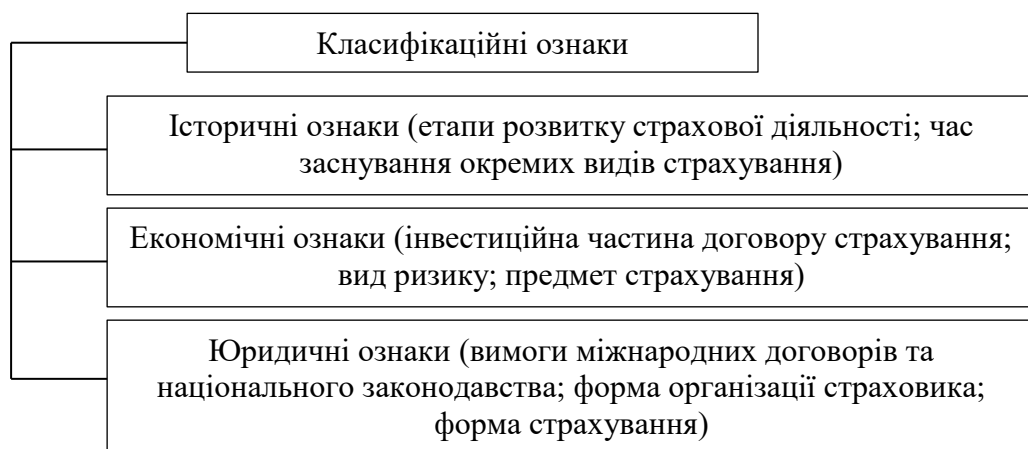

Рис.1.2. Класифікаційні ознаки, за допомогою яких класифікують страхування [21]

Відмітимо також, що існує класифікація страхування за історичними ознаками. Так, згідно даної класифікації виділяють наступні етапи розвитку страхування:

- зародки страхування в античному суспільстві;
- середньовічне страхування у формі взаємодопомоги;
- страхування в період раннього капіталізму;
- страхування в сучасному капіталістичному суспільстві).

Також існує поділ усієї сукупності страхових послуг за часом їх виникнення. Така класифікація скоріше теоретична, ніж практична.

Проте слід зазначити, що теоретичні знання історії страхової справи, її виникнення та генезису допомагають практикам орієнтуватися в процесах, що відбуваються на страховому ринку, прогнозувати тенденції його розвитку та будувати страхові правовідносини з урахуванням досвіду, накопиченого за довгу історію зарубіжного і вітчизняного страхування.

Класифікація за економічними ознаками передбачає кілька підходів. Найважливішою економічною ознакою для класифікації страхування є наявність або відсутність інвестиційної складової в договорі страхування.

З огляду на це, у світовій практиці весь комплекс страхових послуг поділяють на дві великі групи:

1. Перша група об'єднує ті договори страхування, які не лише задовольняють потреби страхувальників у страховому захисті, але й здатні забезпечити їх інвестиційні інтереси, тобто дозволяють акумулювати та капіталізувати страхові премії.

2. Друга група договорів – це ті договори, які служать лише потребам страхового захисту, не зачіпаючи інвестиційних інтересів страхувальників. Прикладом таких договорів є договори страхування нерухомого майна, транспортних засобів, фінансово-кредитних ризиків тощо.

Класифікація за юридичними ознаками, як і за економічними, передбачає декілька підходів. Перш за все, це виокремлення окремих класів страхування відповідно до міжнародних норм. Так, згідно з директивами ЄС, з 1 січня 1978 року країни-учасниці цієї організації використовують класифікацію, яка встановлює 7 класів довгострокового страхування (життя та пенсії) та 18 класів загального страхування (Додаток А) [2].

Безперечною перевагою цієї класифікації є те, що вона багато в чому схожа на європейські стандарти. Це сприяє взаєморозумінню між вітчизняними та іноземними страховими компаніями, що дуже позитивно з огляду на міжнародний характер страхової діяльності.

Необхідність страхування в цивілізованому суспільстві не заперечується. Стрімкі темпи технічного прогресу, зростання виробництва,

постійне зростання накопиченого суспільного багатства, ринкові перетворення економіки та соціальної сфери, зростання переліку та ймовірності антропогенних, економічних та соціальних загроз, що загрожують його збереженню та примноженню, посилення гостроти їх наслідків вимагають відповідного вдосконалення страхових відносин суспільства, створення широко розгорнутої та ефективної системи страхових фондів, формування конкурентоспроможних національних страхових ринків.

За словами вчених, ризик катастроф не лише внаслідок стихійних лих постійно зростає. Внаслідок діяльності людини надзвичайно розширюється зона техногенної небезпеки. І ніяка технічна досконалість не захистить від можливих людських помилок при експлуатації цього обладнання. Катастрофи можуть бути викликані аваріями на хімічних заводах чи атомних електростанціях. Також вчені підраховали, що навіть на найнадійнішій атомній електростанції з кількома системами захисту аварія може статися раз на 10 тис. років.

Таким чином людство стає заручником власних науково-технічних досягнень і поведінки окремих індивідів. Єдиний спосіб зменшити цю залежність – об'єднати зусилля в управлінні ризиками як на рівні звичайних людей, підприємств, так і на рівні держав.

І хоча Україна не такою мірою, як деякі країни світу, схильна до негативного впливу природних катаклізмів (але не техногенних аварій), потреба у розвитку страхування в нашій країні є дуже великою.

Жителі України ще довго пам'ятатимуть наслідки Чорнобильської катастрофи, яка коштувала нашій державі понад 300 млрд. дол. США з 1986 до 2000 року (для порівняння: загальні збитки від значно меншої аварії на США АЕС Three Mile Island склали 130 млрд. дол.).

Катастрофічна ситуація склалася зі станом основних засобів. Так, на початку нового тисячоліття темпи зносу основних фондів у галузях народного господарства досягли [15]: усього – 43,7%; виробничих основних фондів – 47,5%, з них: промисловості – 48,8%, сільського господарства – 48,3%,

транспорту – 50,1%, зв'язку – 40,8%, будівництва – 49,2%, торгівлі та громадського харчування – 34,6%, матеріально-технічного постачання – 46,1%, заготівель – 56,6%, інших галузей матеріального виробництва – 35,1%. Це означає, що є незворотні процеси, які можуть спричинити техногенні катастрофи, якщо не буде забезпечено механізм захисту суспільства.

Ступінь зносу основних фондів комунального господарства та побутового обслуговування становить 46,6%, охорони здоров'я, фізичної культури та соціального забезпечення – 37,8%, освіти – 40,5%, культури і мистецтва – 45,8%, науки та наукового обслуговування – 47,4%, інших невиробничих галузей – 46,9%.

А, отже, як свідчить статистика вітчизняний страховий бізнес має складне страхове поле. З одного боку, страховий ринок в Україні характеризується тенденціями динамічного розвитку; з 2010 року страховий ринок є однією з найдинамічніших галузей економіки країни. Темпи зростання різних коефіцієнтів складають 30-70% (класичне страхування). Разом з цим, з іншого боку, страхова галузь має значний потенціал для подальшого розвитку: в країні застраховано лише близько 10% можливих ризиків, тоді як у більшості розвинених країн цей показник становить понад 90%; страхування перерозподіляє близько 3% ВВП (8-12% в Європі); середній обсяг страхових премій на одного українця становить менше 400 грн. (в Європі – понад 1300 євро) частка вітчизняного страхового ринку в загальній страховій премії Європи становить трохи більше 0,6% при 7% населення України [22].

Водночас, якщо порівняти валові страхові премії, зібрані страховиками у в Україні в 2021 році (близько 13 млрд. грн., або ж 2,5 млрд. дол. США) та у Німеччини (197 млрд. дол. США), то страховому ринку України знадобиться декілька десятків років динамічного розвитку, щоб наздогнати розвинені країни та зайняти гідне місце в розвитку економіки держави.

Проаналізуємо страхування як економічну категорію та його роль в економічних процесах. Т. Ротова та Л. Руденко зазначають, що «страхування є економічною категорією, яка обумовлена рухом грошової форми вартості при

формуванні та використанні відповідних цільових фондів у процесі розподілу й перерозподілу грошових доходів і накопичень» [18]. Наведене визначення дає уявлення про природу страхування, але незрозуміло, про яку вартість йдеться в цьому випадку.

С. Осадець вважає, що «страхування – це двосторонні економічні відносини, які полягають у тому, що страхувальник, сплачуючи грошовий внесок, забезпечує собі (чи третій особі) у разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати з боку страховика, який отримує певний обсяг відповідальності і для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, вживає превентивні заходи, спрямовані на зменшення ризику, а при потребі перестраховує частину своєї відповідальності» [13, с.24],

На думку К. Воблого, «... зростання страхових капіталів робить те, що страхові установи непомітно перетворюються на кредитні установи, які відіграють важливу роль на страховому ринку» [5]. Висловлюється також думка, що нова роль страхових компаній полягає в тому, що вони все більше виконують функції спеціалізованих кредитних інститутів – опосередковано займаються кредитуванням певних сфер і галузей господарської діяльності.

А. Гвозденко [6] зазначає, що ознаки кредитної категорії страхування знаходять конкретний специфічний прояв у функціях страхування:

- заощаджувальній (страхування додаткової пенсії, ануїтет, страхування життя тощо);
- накопичувальній (страхування на дожиття, до весілля, ритуальне тощо);
- споживча (придбання предметів довгострокового користування, отримання позик тощо);
- інвестиції (вкладання коштів у прибуткові заходи, цінні папери тощо).

Така ознака, як зворотність страхових платежів, забезпечує удавану подібність з відносинами кредитування страхуванню. Однак це стосується лише страхування життя, у якому більша частина премії (чистого платежу) повертається у разі настання страхового випадку (дожиття застрахованого до

певного часу або у разі його/її смерті). Але при страхуванні майна, від нещасних випадків та інших видах відшкодування виплачується лише після настання страхового випадку та в розмірі, визначеному договором. Економічний зміст цих виплат відрізняється від відшкодування страхових виплат.

Водночас, як підкреслює С.Осадець «останнім часом під впливом західної теорії вдаються до розширеного тлумачення фінансів, виокремлюючи 5 великих сфер їх функціонування: фінанси державні, фінанси галузеві, кредит і грошовий обіг, ринок цінних паперів, страхування» [13]. Ця концепція надає фінансам широкого змісту, який виводить їх далеко за межі розподільної категорії.. У цьому контексті страхування стає на той самий рівень, що й кредит, державні фінанси, галузеві фінанси та фондовий ринок.

Таким чином, страхування органічно вписується в усі фінансові блоки, а страховики виробляють певні страхові послуги, розподіляють кошти, беруть участь в обмінних процесах, певною мірою забезпечують споживче виробництво та споживання. Отже, за своїм функціональним призначенням страхування належить до стадій виробництва, розподілу, обміну та споживання. Без нього неможливо ефективно забезпечити безперервність процесу виробництва матеріальних благ, підтримувати належний рівень життя людей.

Беручи до уваги ризикованість функціонування кожного підприємства, концентрацію виробництва та складність його технології, ризик, пов'язаний із природними та техногенними аваріями, а також постійно зростаючий ризик у середовищі проживання кожної людини, можна передбачити що з кожним роком роль страхування в Україні у захисті економіки та життя людей стрімко зростатиме. А якщо до цього додати пріоритети держави щодо переорієнтації програм соціального захисту громадян (охорона здоров'я, пенсійне страхування) на страхову основу, як це має місце в країнах з ринковою економікою, то перспектива посилення ролі страхування в системі захисту стає очевидною [14, с.10].

Але наскільки потужним буде страховий ринок, його значення в економіці держави багато в чому залежить від уряду, Верховної Ради України та Держфінпослуг. Ці органи мають сприяти розвитку соціально важливих видів страхування шляхом впровадження відповідних пільг у податковій політиці, обмеження кількості обов'язкових видів страхування та посилення нагляду за їх проведенням у сфері обов'язкового страхування та цивільно-правової відповідальності. Необхідно створити умови для капіталізації страхової галузі у випадку виходу іноземних компаній на внутрішні ринки, щоб мати можливість бути законними конкурентами. Саме в конкурентній боротьбі створюються компанії-лідери вітчизняного страхового ринку, внаслідок чого суттєво посилюється роль страхового ринку в економічних процесах країни.

У Законі України «Про страхування» [1] перераховано 33 види обов'язкового страхування, які запроваджуються (або мають бути) впроваджені в нашій державі, та встановлено, що нові види обов'язкового страхування можуть бути запроваджені лише шляхом внесення змін до цього Закону (Додаток Б). Всі види страхування, які не входять до цього списку, вважаються добровільними.

Міжнародне право та законодавство більшості країн світу пов'язує запровадження окремих видів обов'язкового страхування з необхідністю захисту інтересів третіх осіб у разі заподіяння їм шкоди. Тому обов'язкова форма страхування найчастіше зустрічається у страхуванні цивільної відповідальності, а точніше у страхуванні цивільної відповідальності власників джерел підвищеного ризику. Як правило, страхування особи та майна здійснюється на добровільній основі.

Отже, страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати

громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів

Ефективність державного регулювання у сфері страхування значною мірою залежить від створення оптимальної системи страхового захисту на основі раціонального застосування можливостей і переваг як обов'язкового, так і добровільного страхування.

1.2. Роль посередників на страховому ринку

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про страхування» страхова діяльність в Україні може провадитися за участю страхових посередників. Їх діяльність також регулюється відповідним положенням

Страхові посередники допомагають страхувальникам перекласти витрати за різні ризики професійним страховикам. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери та страхові агенти. Діяльність страхових агентів і страхових брокерів дуже схожа, але їх правовий статус чітко розмежований.

Страховими брокерами можуть бути юридичні особи або громадяни, які зареєстровані в установленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності і здійснюють страхову брокерську діяльність за винагороду від свого імені на підставі брокерського договору з особою, яка потребує страхування як страхувальник.

Посередницька діяльність страхових та перестраховальних брокерів здійснюється як виключний вид діяльності та може включати:

- консультування;
- експертно-інформаційні послуги;
- роботи, пов'язані з підготовкою, укладенням та виконанням (обслуговуванням) договорів страхування (перестраховування);
- інші страхові та перестрахові брокерські послуги згідно з переліком, складеним уповноваженим органом.

До діяльності страхових брокерів застосовують такі обмеження:

- страховий брокер не може здійснювати іншу діяльність, у тому числі посередницьку, за винятком посередництва на страховому ринку;
- страховий брокер може укладати договори страхування з одним страховиком на суму страхових виплат, що не перевищує 35% суми виплат за всіма договорами страхування, укладеними цим брокером протягом року;
- розмір страхових виплат, отриманих страховим брокером – юридичною особою за кожний квартал, не може перевищувати розміру сплаченого статутного капіталу страхового брокера;
- страховий брокер має право на отримання страхової виплати, якщо він забезпечить набрання чинності договором страхування не пізніше одного дня після отримання страхової виплати. В іншому випадку такі операції проводить страховик.

Перестрахові брокери – юридичні особи, які за винагороду здійснюють від свого імені перестрахову брокерську діяльність на підставі брокерського договору зі страховиком, який потребує перестраховання як як перестраховувальник.

Законодавство дає змогу здійснювати діяльність страхового та перестрахового брокера одній юридичній особі за умови дотримання вимог до такої діяльності. Порядок діяльності страхових та перестрахових брокерів регулюється Положенням «Про особливі умови здійснення діяльності страхових брокерів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України №747 від 29 квітня 1999 р. Особливі умови для провадження діяльності страхових брокерів передбачають їх сертифікацію та внесення до Державного реєстру брокерів Страхових брокерів відповідно до Інструкції про порядок сертифікації страхових брокерів, ведення Державного реєстру страхових брокерів та регулювання їх діяльності від 16 лютого 2000 року.

Страховими агентами можуть бути громадяни або юридичні особи, які діють від імені та за дорученням страховика і здійснюють частину його страхової діяльності (укладення договорів страхування, отримання страхових

виплат, виконання робіт, пов'язаних з виплатою страхових сум і страхових відшкодувань).

Страхові агенти, на відміну від страхових брокерів, які в більшості випадків є уповноваженою особою застрахованого покупця (згідно з письмовою або усною домовленістю) або страхової компанії як їх представник або консультант, є представниками продавця страхування і діють в його інтересах за винагороду. відповідно до агентського договору (доручення). Клієнт доручає брокеру вжити всіх необхідних заходів для управління його ризиком та розміщення їх у страховій компанії за вибором брокера.

Під терміном «страховий агент» і «страховий брокер» слід розуміти не лише фізичну особу, а й страхові агентства, які є структурним підрозділом страхової компанії з певною кількістю агентів, і брокерські контори, в яких працюють наймані працівники. Посередником у страховій практиці також можуть виступати банки, туристичні агентства, транспортні компанії, відділення зв'язку, нотаріальні контори, казначейства, універмаги, будівельні компанії тощо.

Водночас, незважаючи на те, що основною загальною функцією страхових агентів і страхових брокерів є сприяння збуту страхових послуг, вони виконують специфічні функції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Функції страхових посередників

Страховий агент	Страховий брокер
Від імені та за дорученням страховика укладає договори страхування та продає страхові поліси	Визначає об'єкт страхування та страхові ризики, які необхідно застрахувати клієнту
Оформляє страхову документацію	Проводить порівняльний аналіз послуг і фінансового стану страховиків
Має право проводити страхові виплати	Підбирає клієнту кращого, на свою думку, страховика
Виконує представницькі функції	Оформляє договір страхування
Забезпечує своєчасне перерахування страхових внесків страховику	Здійснює контроль за своєчасним надходженням внесків

Джерело: Складено автором на основі [33]

Страховальники можуть дізнатися про ту чи іншу страхову компанію і скористатися її послугами через мережу посередників. Посередники, як правило, швидко реагують на зміни кон'юнктури ринку страхових послуг, що дає змогу страховику пропонувати найпопулярніше страхування на ринку.

За допомогою посередників страховику надається можливість використовувати джерело основної інформації про те, що шукають страховальники, як вони сприймають ті чи інші види страхування, які пропонують їм посередники.

Це дає змогу страховику розширити коло страховальників і вдосконалити страхові продукти.

З метою створення належних умов та розвитку брокерської та агентської діяльності в Україні створено Асоціацію професійних страхових посередників.

У країнах з розвиненою ринковою економікою роль посередника виходить за рамки простого встановлення контактів між страховиком і страховальником. Його завдання стають все більш різноманітними і складними. Страховий посередник проводить дослідження ризиків, аналіз необхідних гарантій, формулювання умов договору, статистичну обробку даних тощо.

Негативний вплив на розвиток страхового ринку в Україні здійснюють:

- відсутність економічної стабільності, сталого зростання виробництва, неплатоспроможність населення та брак фінансових ресурсів;
- значна взаємна заборгованість, накопичення неплатежів і збитковість більшості підприємств;
- неповна та фрагментарна законодавча база, відсутність державних преференцій на страховому ринку, неефективний контроль з боку держави, прояви монополізму;
- високий рівень інфляції (понад 15–20%), внаслідок чого неможливо укласти довгострокові види страхування в національній валюті;

- слабкий розвиток фондового ринку, що перешкоджає використанню цінних паперів як класу активів для безпечного розміщення страхових резервів;
- відсутність вторинного ринку страхових послуг, механізмів ефективної взаємодії банківського та страхового сектору економіки, низький рівень розвитку допоміжної інфраструктури страхового ринку;
- недостатній рівень інформованості про стан і можливості страхового ринку, суспільної довіри до страхування.

В даний час беззаперечним лідером світового страхового ринку є США. На цю країну припадає третина всіх отриманих страхових премій. Друге місце посідає японський страховий ринок, але варто зазначити, що лише в Японії така велика різниця між премією за ризикове страхування та страхування життя.

Найбільш розвинені європейські країни, до яких входять Велика Британія, Франція, Німеччина та Італія, посідають 3-є та 2-є місця відповідно, за ними йде Південна Корея, яка потіснила Канаду з 7-го місця. Загалом на 10 найбільших національних ринків світу припадає 80,8% усіх страхових премій, на 12 провідних – 84%.

За результатами аналізу можна зробити загальний висновок, що український страховий ринок став більш класичним, так званим соціальним страхуванням, але недостатньо розвиненою законодавчою базою. не дає змогу цим видам страхування займати перше місце. Також слід відмітити позитивні тенденції: зменшення обсягів перестраховання серед нерезидентів та зменшення обсягу перестраховання в загальній сумі отриманих страхових премій.

Існуючі проблеми розвитку інвестиційної діяльності страховиків та інвестиційного потенціалу страхового ринку в Україні дають підстави для розробки концептуальних напрямів розвитку як самого страхового ринку, так і ефективного застосування інвестиційних можливостей страховиків.

Розглядаючи концептуальні підходи до розвитку страхового ринку в Україні, необхідно сприяти:

- відновлення довіри населення до страховиків, для чого потрібні серйозні, зрозумілі потенційним клієнтам гарантії повернення вкладених коштів та нарахованих відсотків;

- набуття страховиками прав інституційних інвесторів та надання їм ширших можливостей інвестування страхових резервів і вільних коштів, а саме – можливості обміну гривні на іноземну валюту, інвестування коштів страхових резервів у будівництво житла, іпотечне кредитування тощо;

- підвищення стабільності та міцності страхових компаній, їх авторитету серед вітчизняних та іноземних інвесторів шляхом збільшення розміру власного капіталу, удосконалення організації роботи, надання якісних страхових послуг та безумовного виконання взятих зобов'язань;

- посилення контролю за діяльністю страховиків з боку органів страхового нагляду, своєчасне застосування ними заходів щодо запобігання неплатоспроможності страховиків;

- розвиток системи перестраховування;

- створення нормативної бази, що регулює права, обов'язки та відповідальність сторін за договорами перестраховування;

- створення системи гарантування виконання зобов'язань, що впливають з договорів страхування, укладених неплатоспроможними страховими компаніями та банкрутами;

- стабілізація фінансового становища всіх суб'єктів економіки та населення;

- активізація ролі держави та її органів у зміцненні та розвитку страхового ринку, формуванні пріоритетів держави в його розвитку, створенні конкурентного середовища на страховому ринку;

- розробка законодавчої бази страхування з урахуванням поточної ситуації на страховому ринку;

- вдосконалення організаційної структури та створення інфраструктури страхового ринку на рівні світових вимог;
- інтеграція українського страхового ринку зі світовим страховим ринком та створення сучасної моделі ефективного управління страховими резервами.

Таким чином, з метою розширення можливостей провадження страхової діяльності та підвищення ролі страховиків в інвестиційному процесі слід істотно збільшити розмір власного капіталу страховиків. Лише великі страхові організації можуть залучати значні кошти як джерела інвестицій і викликати довіру потенційних клієнтів.

З точки зору страхового ринку, в першу чергу в майбутньому слід очікувати позитивних законодавчих змін, які відкриють нові можливості для страхових компаній у їх діяльності.

1.3. Особливості діяльності страхових компаній у період пандемії «COVID-19»

Будь-яка кризова ситуація або подія впливає на діяльність страхових компаній і повинна бути ними врахована для створення позитивного фінансового результату та захисту населення країни. У 2020 році пандемія COVID-19 (коронавірусу) стала вагомим фактором, який вплинув на життя всіх країн, у тому числі й України. Починаючи з Китаю наприкінці 2019 року, коронавірус поширився далеко за межі країни.

11 березня 2020 року Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила про пандемію коронавірусу COVID-19, яка станом на кінець 2021 року вразила понад 50 мільйонів людей у всьому світі [7].

Ця заява стала поштовхом до скасування авіарейсів, закриття кордонів, переривання ланцюжків поставок, зупинки виробництва та переведення

університетів і шкіл на дистанційне навчання. Таке життя стало новою реальністю, яка пов'язана з колосальними втратами в масштабах усієї світової економіки.

Люди, які втратили роботу, мандрівники, чії поїздки були скасовані, компанії, які були змушені припинити надання послуг, і багато інших намагалися компенсувати втрачений дохід. Страхові компанії щодня змушені були мати справу зі зростаючим потоком претензій від фізичних осіб та представників бізнесу. За оцінками Міжнародної асоціації повітряного транспорту, у 2020 році авіакомпанії всього світу втратять понад 100 мільярдів доларів США [9].

Як тільки іноземний туризм почав зазнавати перших збитків, викликаних пандемією, клієнти, які планували подорожі, але не мали страхового полісу, були зобов'язані негайно його купити. Пізніше виявилось, що кожне зволікання з купівлею страхового поліса призводило до ще більших збитків. У середині березня 2020 року багато страховиків розмістили на своїх сайтах інформацію про зміни в полісах через коронавірус.

Так, наприклад, Асоціація туристичного страхування США повідомляла, що багато страхових компаній готові були покривати коронавірусну хворобу лише в тому випадку, якщо поліс був придбаний до 21 січня 2020 року [9].

У Китаї першими постраждали страховики, що працювали в сегменті медичного страхування. Деякі компанії розширили дію існуючих полісів, щоб покрити медичні витрати або надати допомогу у разі смерті від COVID-19.

Один з найбільших страховиків життя запустив спеціальну програму авансової компенсації за існуючими страховими контрактами та виділив страховим агентам 10 мільйонів безкоштовних полісів зі страховою сумою близько 10 мільйонів доларів США кожен. Інші медичні страхові компанії започаткували «Програми реагування на надзвичайні ситуації», щоб забезпечити швидке врегулювання претензій страхувальників.

Медикам і журналістам, які працювали у найбільш постраждалому районі провінції Хубей, було надано додатковий захист. Сінгапур і Гонконг

запропонували подібні механізми безкоштовного додаткового страхування ризиків COVID-19, хоча там пандемія була набагато стриманішою. В Італії, яка була однією з перших країн, які постраждали від коронавірусу, та в багатьох інших європейських країнах великі страховики створили окремі поліси безпосередньо для захисту страхувальників від ризиків COVID-19. Варто зазначити, що ці програми страхування доступні для клієнтів віком від 1 до 60 років.

Незважаючи на переваги, поліси мають очевидні недоліки. Наприклад, захист активується лише через 2-3 дні після реєстрації, а в деяких програмах дія страхового захисту починається на п'ятнадцятий календарний день з дати укладення договору. Це означає, що якщо в ці дні страхувальник відчує перші симптоми захворювання і зволікає зі зверненням до лікаря, чекаючи набрання чинності договором, він може серйозно знизити свої шанси на одужання, оскільки зволікати з поширенням коронавірусу неприпустимо.

Зараз на страховому ринку України представлено понад 5 подібних програм. Найпопулярніші з них згруповано в табл.1.2.

У квітні 2020 року постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку застосування коштів фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками» № 302 від 22.04.2020 [17].

Цією постановою передбачено виділення коштів не лише на заходи, спрямовані на запобігання виникненню і поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій гострої респіраторної хвороби COVID-19, а й на надання матеріальної допомоги Фонду соціального страхування та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на поворотній або безповоротній основі та інші види матеріальної допомоги окремим категоріям громадян [16].

Таблиця 1.2

Програми медичного страхування (які забезпечують фінансову підтримку в разі захворювання COVID-19) страхових компаній України

Страхова компанія	Назва страхової програми	Умови страхування		
		Страхова сума	Страховий платіж	Строк дії Договору
СК «Провідна»	СТОП.КОРОНАВІРУС	до 50 тис. грн.	від 225 грн.	6 місяців
ПрАТ «СК «Універсальна»	Захист від COVID-19	5 – 100 тис. грн.	від 300 грн.	3/6 місяців
АТ «СК «ІНГО»	Короназахист+	30 – 100 тис. грн.	від 400 грн.	6 місяців
СК «Вусо»	Страхування у разі коронавірусу COVID-19	70 тис. грн.	від 936 грн.	6 місяців
СК «Альфа Страхування»	Страхування від коронавірусу	50 тис. грн.	500/700 грн.	3/6 місяців

Джерело: Складено автором на основі [10,11,12,13,14]

Оскільки пандемія торкнулася кожного куточка нашої країни, ми вважаємо, що страховики повинні звернутися до держави з пропозицією створити спільні програми. Можливо, створити пул для захисту від ризиків пандемії. Наприклад, страхові компанії та держава могли б розділити відповідальність порівну – 50/50. Страхові премії надходили б у пул і відкладалися як резерв, тоді у разі спалаху епідемії страховики виплачували б компенсацію в 2-3 рази більшу за суму зібраних премій, а виплати, що перевищували б частку страховиків покриватися державою.

Асоціація британських страховиків і Товариство управління ризиками та страхуванням США. Також варто відзначити збільшення кількості кібератак через віддалений формат роботи. Часто пристрої та мережі, які співробітники використовують для віддаленого виконання своїх завдань, більш уразливі до кіберзагроз, ніж офісна інфраструктура. Крім того, хакери часто використовують цікавість і страх користувачів Інтернету для збору конфіденційних даних. Відповідно до офіційного щорічного звіту про кіберзлочинність, опублікованого Cybersecurity Ventures, у світовому масштабі до 2021 року щорічні збитки від кіберзлочинності становитимуть 6 трильйонів доларів США, що вдвічі більше, ніж у 2015 році [17].

Тому є ймовірність, що через COVID-19 втрати досягнуть прогнозного значення значно раніше. Водночас невідомо, наскільки страховий захист здатний компенсувати економічні втрати від цього виду ризику в Україні. З

точки зору кіберстрахування, компаніям слід очікувати, що страховики уважніше розглянуть загальну стійкість підприємства, щоб оцінити, наскільки ефективні заходи безпеки для ІТ-платформ, де співробітники працюють віддалено. Страховики також змушені розглянути, як посилена залежність від технологій може вплинути на здатність страхувальників реагувати на збої в бізнесі.

Поглиблюючи дослідження, проведемо PEST-аналіз факторів, що впливають на успішне функціонування страхових компаній під час кризи в Україні (Додаток В).

Після PEST-аналізу було визначено політичні, економічні, соціальні та технологічні чинники, що впливають на успішне функціонування страхових компаній під час кризи в Україні. Перераховуючи наявні та потенційні загрози, можна побачити, що пандемія – це також можливість для страховиків зміцнити свої позиції на ринку.

У сучасних реаліях, коли премії зі страхування життя можуть суттєво впасти, розвиток технологій є особливо важливим для розробки нових методів надання послуг. Тепер страховикам необхідно інтегрувати технології в бізнес-канали, онлайн і офлайн. Деякий час страховики впроваджують у свою діяльність блокчейн-технології, штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані, доповнену реальність, хмарні технології тощо. Яскравими прикладами цього є інші технологічні компанії. Як правило, вони пропонують свої послуги тільки через Інтернет. Сьогодні usurtech є однією з найбільших глобальних інноваційних екосистем. Ми віримо, що в умовах пандемії традиційні страховики зіткнуться з серйозною трансформацією бізнес-моделей із більшою орієнтацією на інтереси та потреби страхувальників, що зробить цей фінансовий інструмент більш доступним для нового покоління клієнтів. Зрозуміло, що учасники галузі повинні зміцнювати регуляторні механізми для забезпечення конфіденційності даних, лобювати співпрацю між регуляторами на глобальному рівні та впроваджувати освітні програми для громадськості, щоб підвищити її обізнаність щодо страхування. Цей шлях оновлення в

страхуванні, як і в будь-якій іншій галузі, буде непростим, але неминучим для збереження та зміцнення позицій на ринку.

Отже, на основі проведеного дослідження зроблено висновок, що пандемія створила нові умови для функціонування страхового ринку в Україні, які створюють як загрози, так і можливості.

З'ясувалося, що українські страхові компанії розробили нові програми страхування, а саме медичне страхування, яке передбачає фінансову підтримку на випадок COVID-19. Під час пандемії страхові компанії мають можливість зміцнити свої позиції на ринку, інтегрувати технології в бізнес-канали, онлайн і офлайн, впровадити технологію блокчейн, штучний інтелект тощо.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ «ПРАТ СК «PZU УКРАЇНА»

2.1. Загальна характеристика та ефективність діяльності «PZU Україна»

«PZU Україна» – одна з найбільших страхових компаній в Україні, з розгалуженою регіональною мережею, широким спектром страхових продуктів і високими стандартами якості обслуговування.

«PZU Україна» постійно підтверджує свої лідерські позиції на ринку в професійних і незалежних рейтингах. Так, у 2004 році бренд компанії був визнаний найефективнішим на страховому ринку за рейтингом «Гвардія бренду» («Галицькі контракти»).

В 2006 році вона була визнана одним із лідерів фінансового рейтингу газети «Бізнес» у номінації «Найпрофесійніша страхова компанія».

Позицію лідера ринку також підтверджують такі рейтинги як «Ubezpieczenia Top» і «ТОП-100», кращі компанії України («Інвест-Газета»), «Гвардія 500» («Галицькі контракти»).

Щороку СК «PZU Україна» входить до лідерів «Національного клубу страхових виплат».

Загалом за 13 років роботи виплачено близько 200 млн грн. страхових відшкодувань.

Відповідно до Закону України «Про господарські товариства» вищим органом акціонерного товариства є загальні збори акціонерів, які скликаються засновником товариства після закінчення основної підготовчої роботи.

До повноважень загальних зборів акціонерів належать:

- затвердження статуту товариства та будь-яких змін до нього, у тому числі розміру установчого фонду;
- прийняття рішення про тип, кількість і вартість акцій, що підлягають продажу або викупу;

- затвердження річного звіту, зокрема розподілу прибутку та порядку покриття збитків товариства;
- обрання наглядової ради, ревізійної комісії, голови та членів правління товариства;
- прийняття рішень у разі необхідності рішення про зміну статусу АТ (із закритого на відкрите або навпаки);
- рішення про ліквідацію підприємства.

В Спостережну раду обирається від трьох до дев'яти акціонерів. У разі наявності окремих повноважень, наданих загальними зборами акціонерів, наглядова рада може приймати рішення про призначення та звільнення голови та членів правління, затверджувати річний звіт та вирішувати ряд інших важливих питань, які не є виключною прерогативою загальних зборів.

У деяких компаніях, за прикладом західноєвропейських страховиків, призначається Рада директорів. До його складу входять керівники, обрані загальними зборами акціонерів, з повноваженнями, визначеними статутом. До складу наглядової ради також входять директори з числа керівників компанії, окремих інфраструктур останньої та зовнішні директори – зазвичай радники або великі акціонери (директори без портфеля). Часто вони мають незалежний і обґрунтований погляд на питання, що розглядаються Радою директорів.

Завдяки цьому рішення цього органу стають більш раціональними та позитивно впливають на роботу компанії. Правління страхової компанії є виконавчим органом, який здійснює керівництво роботою страхової компанії відповідно до повноважень, визначених статутом компанії та регламентом правління. Робота ради має ґрунтуватися на принципі колегіальності. Коло питань, які вирішує рада, дуже широке. Це планування діяльності, призначення відповідального персоналу, в тому числі затвердження генерального директора або головного менеджера компанії (у переважній більшості компаній ця посада окремо не вводиться, а її функції виконує президент правління), а також кошторис витрат, інвестиційна політика підприємства.

Голова правління може одночасно виконувати обов'язки голови правління. Також допускається суміщення в одній особі функцій голови правління та генерального директора. Якщо такого поєднання немає, функції голови правління здебільшого зводяться до організації міжнародних контактів та координації взаємодії компанії з владою тощо.

Залежно від того, на кого покладаються функції з управління операційною діяльністю компанії – на голову правління або президента – призначаються їх заступники або віце-президенти, кількість і розподіл обов'язків яких визначають потреби кожної компанії.

У західних країнах оперативне управління компанією зазвичай здійснює головний виконавчий директор. На ньому базуються дуже важливі функції. Перш за все, це: організація виконання рішень загальних зборів акціонерів, наглядової ради, правління та ради директорів товариства, внесення пропозицій щодо бізнес-планів товариства, затвердження функціональних обов'язків посадових осіб. Можна очікувати, що зі збільшенням обсягів роботи українські страховики все частіше включатимуть цю посаду до штатних розписів.

Органи управління товариства мають секретаріат, на який покладено важливі функції контролю за виконанням їх рішень. Секретар правління веде реєстр акціонерів та книгу протоколів засідань цього органу. У багатьох компаніях, які перейняли повчальний зарубіжний управлінський досвід, чергове засідання наглядової ради, правління або ради директорів починається з інформації про остаточний перегляд попередніх рішень і стан їх виконання. У секретаріаті працює група працівників, які підтримують зв'язки з громадськістю, інформуючи її про діяльність підприємства.

Ревізійна комісія є контрольним органом страховика, який здійснює контроль за виконанням статуту, рішень загальних зборів акціонерів та дотриманням чинного законодавства. Протягом останніх років ревізійні комісії контактують з аудиторамі, що дає змогу підвищити змістовність

перевірок і висновків. Далі схематично подано структуру двох відомих у нашій країні страхових компаній (рис. 2.1).

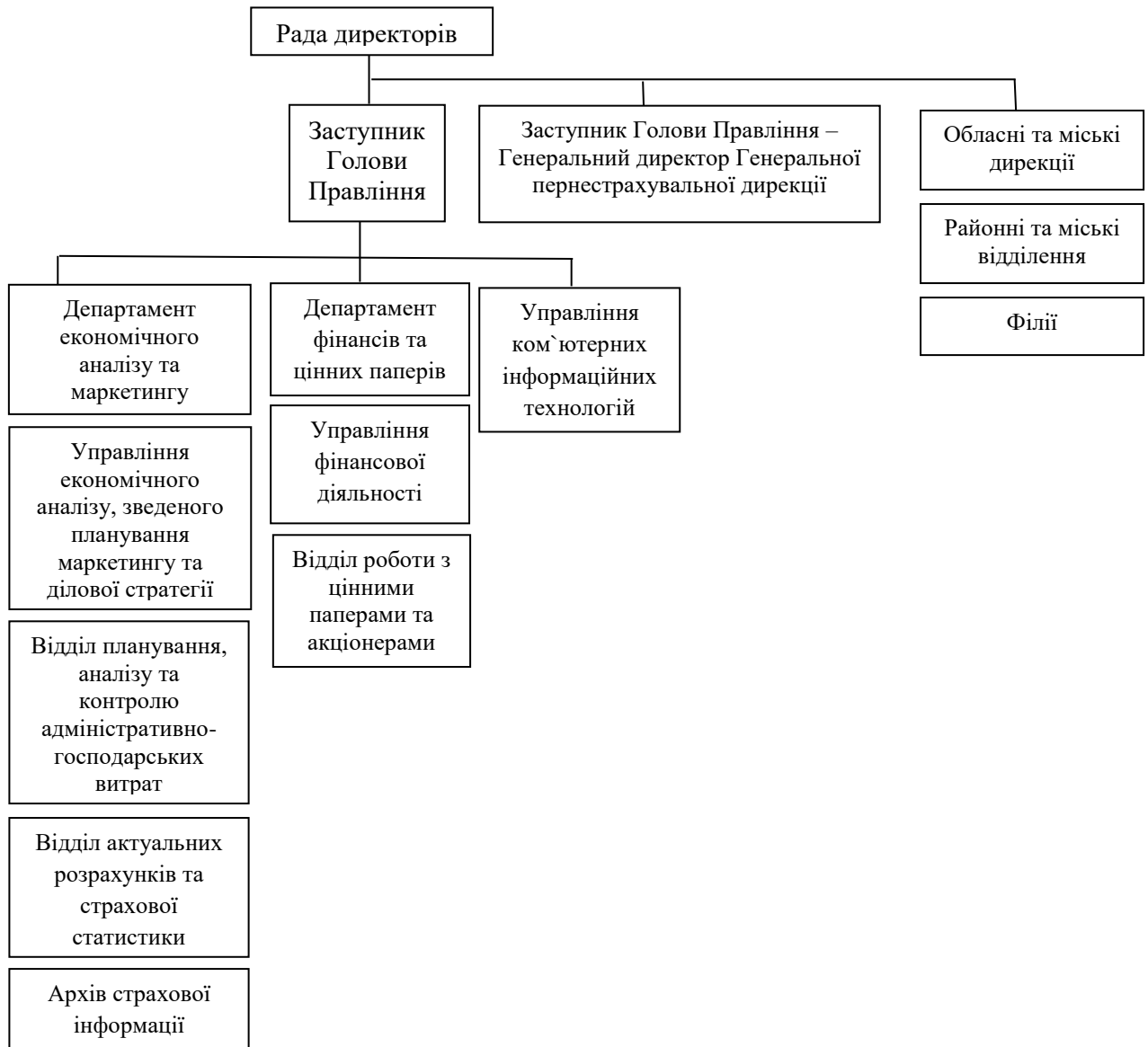

Рис. 2.1. Організаційна структура ПрАТ «СК «PZU Україна»

Джерело: Складено автором на основі [63]

Як бачимо, структура ПАТ СК «PZU Україна» досить складна. Включає чотири рівні управління: центральний офіс (керівництво компанії), обласні дирекції (м. Київ), міські та районні відділення та філії.

2.2. Аналіз фінансово-економічних показників діяльності «PZU Україна»

Основні фінансові показники за 2015-2021 роки представлені в Додатку Г. За даними, що представлені в додатку можемо констатувати, що ПАТ «СК «PZU Україна» фактично збільшила основні фінансові показники в період з 2015 по 2018 роки в декілька разів, проте з 2019 по 2021 рік ми спостерігаємо тенденцію до зниження більшості показників. Компанія дуже швидко нарощує страхові премії, хоча кількість укладених договорів зростає непропорційно повільними темпами.

Що стосується трудових стандартів, керівництво компанії орієнтується на досягнення міжнародного рівня та стандартизацію бізнес-процесів, починаючи від відбору і закінчуючи мотивацією персоналу.

ПАТ «СК «PZU Україна» співпрацює з профспілковими організаціями. У 2021 році укладено колективний договір між колективом працівників та керівництвом ПАТ «СК «PZU Україна». У вересні 2020 року засновано Українську Федерацію Страхування (УФС), яка об'єднує 14 класичних страхових компаній, метою якої є підтримка розвитку прозорого класичного страхування в Україні, гарантування високого рівня страхових послуг, що надаються Членами Федерації, інтегрувати український та європейський страхові ринки, захищати інтереси Членів Федерації та запобігати недобросовісним діям її Членів. ПАТ СК «PZU Україна» було одним з ініціаторів створення Федерації та є її активним учасником.

У грудні 2020 року компанія підписала Глобальний договір ООН і публічно заявила про свою відданість принципам соціально відповідального бізнесу. ПАТ «СК «PZU Україна» співпрацює з професійними українськими та міжнародними організаціями у сфері КСВ, бере участь у роботі комітетів та робочих груп Американської торговельної палати та Європейської Бізнес Асоціації. За результатами незалежного рейтингу ПАТ СК «PZU Україна» отримало найвищий рейтинг А+ серед соціально відповідальних компаній [4]. Відповідно до даних, що містяться у Звіті про фінансові результати ПАТ «СК «PZU Україна» за 2019-2021 роки, структура доходів демонструє нерівномірну тенденцію, і ці співвідношення зведені в табл.2.1.

Таблиця 2.1

Структура доходів ПрАТ «СК «PZU Україна» з 2019 – 2021 роки

Доходи (тис. грн.)	2019	2020	Відхилення 2020 / 2019		2021 рік	Відхилення 2021 / 2020	
			Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %		Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
Чистий дохід від реалізації продукції	579 700	608 997	29 297	5	521 031	(87 966)	(14,5)
Валовий прибуток	189 930	279 418	89 488	47,1	200 879	(78 539)	(28,2)
Прибуток від операційної діяльності	19 937	13 809	(6 128)	(30,7)	8 262	(5 547)	(40,1)
Дохід від участі в капіталі	3 250	9	(3 241)	(99,7)	2 727	2718	303
Інші операційні доходи	232 024	129 231	(102 793)	(44,3)	23 596	(105635)	(81,7)

Джерело: Складено автором на основі [63]

Аналізуючи обсяги витрат ПАТ «СК «PZU Україна» у 2019-2021 роках, бачимо, що не всі вони мають однакову динаміку. Структура витрат ПАТ «СК «PZU Україна» представлена в табл.2.2.

Таблиця 2.2

Структура витрат ПрАТ «СК «PZU Україна» з 2019 – 2021 роки

Витрати (тис. грн.)	2019	2020	Відхилення 2020 / 2019		2021 рік	Відхилення 2021 / 2020	
			Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %		Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
Матеріальні затрати	20 131	27 496	7 365	36,5	20 952	(6 544)	23,8
Витрати на оплату праці	154 347	157 050	2 703	1,7	139 522	(17 528)	(11,1)
Відрахування на соціальні заходи	49 610	35 871	(13 739)	(27,6)	48 504	12 633	35,2
Амортизація	21 330	20 922	(408)	(2)	18 028	(2 894)	13,8
Інші операційні витрати	546 369	483 080	(63 289)	(11,5)	309 359	(173 721)	(35,9)
Разом	791 787	724 419	(67 368)	(8,5)	536 365	(188 054)	(25,9)

Джерело: Складено автором на основі [63,45]

Оскільки більшість страховиків є публічними акціонерними товариствами (до 30 квітня 2011 року – відкритими акціонерними товариствами), усі вони зобов'язані з 2012 року перейти на ведення

бухгалтерського обліку та звітності за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до ст. 12 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Тому страхова компанія ПАТ СК «PZU Україна» розвивається швидко та надійно.

В цілому податки, які сплачує ПАТ «СК «PZU Україна» мало чим відрізняються від інших суб'єктів господарювання, до них можна віднести:

– плату за землю. Плата за землю справляється у формі земельного податку або орендної плати. Власники або користувачі землі є платниками податку. Орендна плата стягується з орендованих ділянок. Тому страхові компанії можуть сплачувати земельний податок або орендну плату за земельні ділянки, які використовуються під офіси, культурно-побутові споруди, гаражі.

– податок з власників транспортних засобів. Цей податок сплачують страхові компанії, які мають власні транспортні засоби, зареєстровані в Україні (автомобілі, мотоцикли, моторні човни). Ставки податку встановлюються за одиницю потужності транспортного засобу в євро залежно від потужності двигуна транспортного засобу та одиниці його виміру. Якщо страховик надає в оренду автотранспорт, він не є платником окремого податку.

– страховики можуть сплачувати податок на товари та послуги при продажу основних засобів, нематеріальних активів, інших матеріальних активів, у разі надання консультаційних послуг. До ціни продажу додається податок 20%. Податкове зобов'язання виникає при зарахуванні коштів покупця на рахунок страховика як оплата матеріальних товарів або послуг.

– ввізне мито сплачується страховиками при придбанні матеріальних цінностей для імпорту. Податкове зобов'язання виникає в момент перетину митного кордону. Джерелом сплати мита є кошти, використані страховиком для імпорту закупівель.

– відрахування до цільових державних фондів. Відповідно до чинного законодавства страхувальники зобов'язані здійснювати загальнодержавні

обов'язкові платежі (збори) на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; загальнообов'язкове державне соціальне страхування

- комунальний податок;
- податок на рекламу;
- місцеві податки.

На відміну від інших суб'єктів господарювання, страхові компанії використовують особливі ставки для оподаткування прибутку, отриманого від результатів своєї діяльності. База оподаткування страхових компаній також дещо відрізняється: страхові компанії не є об'єктами оподаткування податку на прибуток підприємств з чистого прибутку, як і інші платники цього податку, страхові компанії сплачують податок на доходи від отриманих страхових виплат.

У Додатку Д систематизовано тарифи, які замовляють страховики у вашій діяльності.

Таким чином, з прийняттям нового Податкового кодексу оподаткування страхових компаній принципово змінилося і стало особливим, оскільки не схоже на оподаткування інших компаній і організацій. Змінено базу оподаткування та ставки. Базова ставка податку на страхування життя становить 0%, інші види страхування оподатковуються за ставкою 3%. Доходи страховика від діяльності, не пов'язаної зі страхуванням, а також доходи, отримані страховиком у звітному періоді від перестраховиків, оподатковуються у 2021 році за ставкою 19%.

Проаналізуємо витрати ПАТ «СК «PZU Україна», пов'язані зі сплатою компанією податків, а саме податку на прибуток. Табл.2.3 демонструє зменшення суми податку на прибуток: у 2020 році на 3306 тис. грн. (74,73%), у 2021 році – на 140 тис. грн. (12,52%), що, з одного боку, пов'язане зі зниженням ставки податку, а з іншого – свідчить про зменшення прибутку страхової групи від звичайної діяльності [28].

Таблиця 2.3

Динаміка податкових платежів, що сплачуються ПрАТ «СК «PZU Україна»

Показник	Абсолютне значення, тис. грн.			Абсолютні зміни, тис. грн.		Відносні зміни, %	
	2019	2020	2021.	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020
1. Податок на прибуток	4 424	1 118	978	-3306	-140	-74,73	-12,52
2. ПДФО	654,5	616,8	1454,9	-37,65	838,05	-5,75	135,87
3. ЄСВ (38,54%)	1681,5	1584,8	3738,0	-96,7	2153,23	-5,75	135,87
4. ЄСВ (3,6%)	157,1	148,0	349,2	-9,0	201,13	-5,75	135,87
5. Збір за першу реєстрацію транспортних засобів	-	0,812	0,23206	-	-0,57994	-	-71,42
Загальна сума податкових платежів	6 917,0	3 468,4	6 520,2	-3448,6	3051,8	-49,86	87,99

Джерело: Складено автором на основі [45]

При цьому об'єктом оподаткування податком на прибуток є прибуток, який розраховується як різниця між доходом звітного періоду та собівартістю реалізованої продукції (робіт, послуг) та сумою інших витрат.

Дохід визначається на підставі первинних документів, що підтверджують отримання платником податку на прибуток, обов'язковість обліку та зберігання, передбачену правилами ведення бухгалтерського обліку, та інших документів, визначених розділом II Податкового кодексу.

Датою збільшення доходів від страхової діяльності є дата виникнення зобов'язання платника податку – ПАТ СК «PZU Україна» перед страхувальником за укладеним договором, що впливає з умов договорів страхування/перестрахування незалежно від порядку сплати страхової премії, визначеної у відповідному договорі.

Таким чином, загальна сума податкових платежів зменшилася у 2020 році порівняно з 2019 роком на 3448,6 тис. гривні (майже 50%), але у 2021 році податкові платежі зросли на 3051,8 тис. гривень (87,99%), що свідчить про певне зниження активності під час пандемії COVID-19 у 2020 році [59].

2.3. Аналіз ключових учасників страхового ринку України та їх платоспроможність

Протягом останніх кількох років ринок класичного страхування в Україні динамічно розвивається, демонструючи щорічний приріст на 30-40%. Незважаючи на високі темпи зростання кількісних показників, інституційні та функціональні характеристики вітчизняного страхового ринку в цілому не відповідають реальним потребам держави та європейським стандартам.

Зокрема, частка премій українських страховиків становить близько 0,2% від усіх премій Європи. В середньому страховий внесок на душу населення в Україні становить лише 52 євро, що значно менше, ніж в інших країнах Європи (наприклад, у Німеччині – 1 250 євро, а в Польщі – 120 євро).

У 2021 році співвідношення валових премій до валового внутрішнього продукту в Україні становило лише 2,5% (чиста премія – 1,7%), тоді як у країнах-лідерах це співвідношення становить 8–16%.

Обсяг страхових премій за договорами страхування життя складав лише 4,3% від їх загального обсягу, тоді як цей вид страхування домінує в країнах Європейського Союзу. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2021 року складала 233, в тому числі зі страхування життя – 23 компанії, зі страхування майна – 210 компаній, (на 31.12.2020 – 281 компанія, з них зі страхування життя – 30 компаній, СК «non-life» страхові компанії – 251 компанія).

Бачимо, що кількість страхових компаній суттєво зменшилась. Так, у 2021 році порівняно з 2020 роком кількість страхових компаній зменшилася на 48 СК, порівняно з 2019 роком – на 61 СК. У 2021 році частка валових премій у відношенні до ВВП склала 1,3%, тобто на 0,1 п. п. менше, ніж у 2020 р.

Частка чистих премій по відношенню до ВВП залишилася на рівні 2018 р. і складала 1,0%

У порівнянні з 2020 р. обсяг брутто премій зріс на 3 633,7 млн. грн. (7,4%), обсяг чистих премій збільшився на 5 161,7 млн грн. (15,0%).

Збільшення валових страхових премій відбулося по таким видам страхування: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») (збільшення валових страхових платежів на 2 135,1 млн грн. (16,5%)); медичне страхування (збільшення валових страхових платежів на 983,6 млн. грн. (28,2%)); страхування життя (збільшення валових страхових платежів на 717,9 млн. грн. (18,4%)); страхування медичних витрат (збільшення валових страхових платежів на 539,6 млн. грн. (40,1%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (збільшення валових страхових платежів на 249,2 млн. грн. (5,5%)); страхування майна (збільшення валових страхових платежів на 164,6 млн. грн. (2,6%)); страхування від нещасних випадків (збільшення валових страхових платежів на 118,0 млн. грн. (6,7%)).

Водночас, зменшилися валові страхові премії зі страхування фінансових ризиків (зменшення валових страхових платежів на 737,9 млн.грн. (14,4%)); авіаційне страхування (зменшення валових страхових платежів на 338,0 млн грн. (32,4%)); страхування відповідальності перед третіми особами (зменшення валових страхових платежів на 328,5 млн. грн. (12,8%)); страхування вантажів та багажу (зменшення валових страхових платежів на 64,0 млн. грн. (2,2%)).

Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2021 рік становила 74,7%, що на 5,0 в.п. більше в порівнянні з 2020 роком. Протягом аналізованого періоду зменшилась кількість укладених договорів страхування на 4 153,8 тис. одиниць (або на 2,1%), при цьому на 330,4 тис. одиниць (або на 0,5%) зросла кількість договорів з добровільного страхування, в тому числі зросла кількість укладених договорів страхування медичних витрат на 2 023,9 тис. одиниць (або на 45,4%), кількість укладених договорів страхування відповідальності перед третіми особами зросла на 942,0 тис. одиниць (або на 58,6%), кількість укладених договорів страхування від нещасних випадків зменшилась на 3 507,5 тис. одиниць (або на 9,3%). Кількість укладених договорів з обов'язкового страхування зменшилась на 6 369,1 тис.

одиниць (або на 4,8%) за рахунок зменшення кількості договорів страхування від нещасних випадків на транспорті на 6 929,9 тис. одиниць (5,6%). Обсяг валових страхових виплат/відшкодувань у порівнянні з 2020 роком збільшився на 1 474,9 млн грн. (11,5%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 1 607,9 млн грн. (12,9%). Збільшилися валові страхові виплати з таких видів страхування, як: автострахування (збільшення валових страхових виплат на 883,1 млн грн. (15,1%)), медичне страхування (збільшення валових страхових виплат на 507,4 млн грн. (24,2%)), страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових виплат на 92,8 млн грн. (76,0%)).

Зменшилися також і валові премії зі страхування майна (на 263,1 млн. грн. (18,5%)), та валові премій зі страхування життя (на 129,0 млн. грн. (18,3%)).

Рівень валових виплат порівняно з відповідним періодом 2020 року зріс на 1,0 в.п. і склав 27,1%. Рівень чистих страхових виплат на 31.12.2021 складав 35,5% і був нижчим на 0,6 в.п. порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Високий рівень валових і чистих премій спостерігається в медичному страхуванні – 58,2% і 61,0%, у видах добровільного особистого страхування – 36,1% і 40,0%, у видах недержавного обов'язкового страхування - 39,0% і 39% відповідно.

Вихідне перестраховання в 2019 році скоротилося на 6,8% з 17 940,7 млн. грн. до 16 713,4 млн. грн. за рахунок зменшення обсягів перестраховання у страховиків-резидентів на 1 528,0 млн. грн. (10,2%). Водночас операції з перестраховання зі страховиками-нерезидентами зросли на 300,7 млн. грн. (10,0%).

Страхові резерви станом на 31 грудня 2021 року порівняно з відповідним днем 2020 року зросли на 2 583,2 млн. грн. (9,6%), у той час як резерви зі страхування життя зросли на 938,6 млн. грн. (10,1%), технічні резерви – на 1 644,6 млн. грн. (9,3%).

Порівняно з відповідним періодом 2020 року такі показники, як загальні активи страховиків зросли на 373,5 млн. грн. (0,6%), у тому числі статутні активи для покриття страхових резервів – на 3 943,4 млн. грн. (9,7%). Основні показники страхового ринку та його динаміка представлені в табл.2.4.

Таблиця 2.4

Основні показники діяльності страховиків у 2020-2021 рр.

Показник	2020 рік	2021 рік	Темпи приросту	
			Абсолютна зміна	%
Кількість страхових компаній, у тому числі	444	453	9	2,03
СК « life »	70	66	-4	-5,71
СК « non-life »	374	387	13	3,48
Валові страхові премії	4697,7	6092,9	1395,2	29,7
Валові страхові виплати	1255,8	1152	-103,8	-8,27
Чисті страхові премії	2749	3064,9	315,9	11,49
Чисті страхові виплати	1237,6	1131	-106,6	-8,61

Джерело: Складено автором на основі [63,45]

Порівняно з 2020 роком валовий страховий внесок зріс на 1395,2 млн. грн. (29,7%), чистий страховий внесок зріс на 315,9 млн. грн. (11,5%). Основним драйвером зростання валової страхової премії порівняно з 2020 роком стало збільшення обсягу внутрішнього перестраховування на 1 079,3 млн. грн. (55,4%). При цьому відслідковується тенденція зменшення питомої ваги чистих страхових премій у валових преміях за останні періоди: 2018 рік – 69,3%; 2019 рік – 67,3%; 2020 рік – 58,5%; 2021 рік – 50,3%.

Основними видами змін, що вплинули на це, є збільшення чистої премії від страхування, таких як:

- страхування життя (збільшення чистої премії на 84,6 млн. грн. (51,4%));
- страхування фінансових ризиків (збільшення чистої премії на 60,4 млн. грн. (39,8%));
- медичне страхування (збільшення чистої премії на 47,3 млн. грн. (19,6%)).

Відставання якісних параметрів вітчизняного страхового ринку та уповільнення інвестиційної активності страхових компаній зумовлені рядом хронічних проблем, що згруповані в Додатку Ж.

До перелічених проблем додалися негативні явища, спричинені світовою фінансовою кризою. На відміну від банківського сектору та фондової біржі, які одними з перших постраждали від світової фінансової кризи, страховий сектор безпосередньо не постраждав від наслідків кризи (про що свідчить позитивна динаміка у 2019-2021 роках). Проте загальний вплив фінансової кризи в середньостроковій та довгостроковій перспективі матиме вкрай негативний вплив на вітчизняний страховий ринок.

Загалом на страховому ринку України у 2021 році зниження обсягу страхових виплат може скласти 20-35%. Виплати будуть зменшені через:

- скорочення каналів збуту, які дотепер забезпечували гарантований потік клієнтів (автостраховання, страхування банківських ризиків у сфері споживчих та іпотечних кредитів, страхування через туристичні агентства);
- зменшення витрат підприємств на медичне та накопичувальне страхування своїх працівників з метою оптимізації структури витрат;
- скорочення обсягів страхування життя внаслідок втрати суспільної довіри на фінансовому ринку загалом і на ринку страхування зокрема.

Фінансова криза вже завдала серйозного удару класичному страховому ринку. За оперативними даними, зниження страхових премій становить близько 30%. Рівень збитковості багатьох страховиків, особливо тих, у портфелі яких значна частка банківського страхування, перевищив критичну позначку в 100%.

Внаслідок накопичення проблем, а також негативних наслідків світової фінансової кризи, за умови пасивної державної політики та відсутності відповідних системних дій очікується:

- зниження показників ліквідності та платоспроможності нижче рівня нормативних вимог;

- поширення демпінгу на страховому ринку через підвищення ризику банкрутства;
- хвиля шахрайства, пов'язана з неможливістю погашення кредитів;
- ймовірне банкрутство 50% страхових компаній класичного ринку.

За прогнозами експертів страхового ринку, розвиток подій за таким сценарієм може призвести до виходу частини іноземних інвесторів зі страхового ринку України та зниження державного рейтингу України, несплати або затримки виплати страхове відшкодування 320 тис. фізичних осіб та 50 тис. юридичних осіб на суму понад 2 млрд. грн., звільнення персоналу страхових компаній.

Серед прогнозованих позитивних тенденцій на 2022-2023 роки:

- страхові компанії, які розвивалися переважно за рахунок страхування КАСКО для автомобілів, куплених у кредит, почнуть розвивати інші види страхування та активно просувати їх на ринок.

- підвищення страхової культури та підвищення обізнаності страхувальників. Компанії, які зовні виглядали досить надійними, через невиконання своїх зобов'язань змінять критерії вибору страхової компанії.

Негативні тенденції посилюються неефективними, непослідовними діями чи бездіяльністю окремих органів державної влади, які, як правило, полягають у протекціоністській політиці щодо окремих сегментів фінансового ринку чи їх окремих суб'єктів (рис. 2.2).

Страховики будуть менше звертати увагу на зовнішні ознаки (наприклад, декор офісу, реклама) і звертати увагу на більш важливі критерії (фінансові показники, репутація, рейтинг компанії, партнери, досвід роботи на ринку). Це дасть додатковий поштовх для розвитку компанії, орієнтованої на класичний ринок.

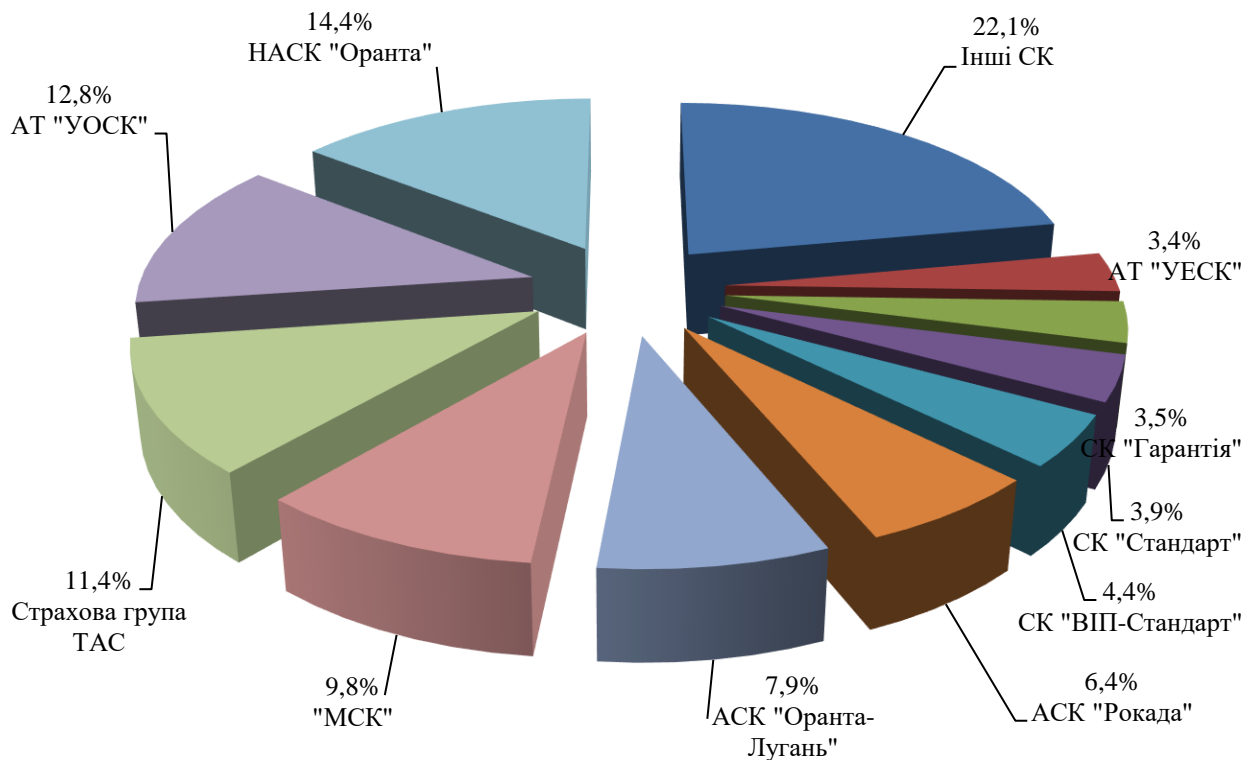

Рис. 2.2. Представники страхового ринку у 2020-2021 роках та їх частка в загальному обсязі

Джерело: Складено автором на основі [39]

Вивільнення значної кількості персоналу на страховий ринок призведе до підвищення кадрового потенціалу та рівня професіоналізму страхових компаній, завдяки можливості підбору найкращих кадрів, а також шляхом переведення досвідчених спеціалістів у стабільні класичні компанії.

Досвід показує, що до основних переваг страхової компанії, яка застосовує принципи стратегічного управління, можна віднести:

- забезпечення цілеспрямованості динаміки розвитку всієї страхової організації;
- ефективне застосування фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів у рамках реалізації обраної стратегії розвитку;
- можливість комбінувати рішення керівників усіх рівнів управління, пов'язані зі стратегією, шляхом проведення циклічних нарад, на яких координується діяльність усіх організаційних підрозділів;

- більш чітка реакція керівників на зміни, нові можливості та загрозові тенденції, завдяки тому, що вони постійно орієнтовані на досягнення поставлених цілей та володіють інформацією про стан та зміни внутрішнього та зовнішнього середовища компанії;

- створення середовища та атмосфери, сприятливих для активного розвитку страховика.

З метою підвищення рівня ресурсного потенціалу страховика та вирішення низки нормативно-правових, організаційно-методичних та інформаційних проблем зазначимо такі перспективні напрямки розвитку страхового ринку:

- упорядкування створення державних нормативних документів;
- мінімізація втручання держави в діяльність страховиків;
- наближення страхового ринку України до світових вимог фінансового регулювання та нагляду;

- активна співпраця з європейськими та міжнародними організаціями;
- удосконалення надання та оприлюднення інформаційно-аналітичної інформації;

- створення прозорі фінансової звітності, яка відповідатиме міжнародним стандартам та підвищуватиме рівень довіри населення до страхового сектору;

- модернізація системи управління страховою компанією;
- удосконалення системи управління ризиками;
- підвищення ємності ринків страхування та перестраховування, оскільки вони виступають каталізаторами взаємного розвитку;
- збільшення грошових потоків за договорами страхування.

Як один із шляхів удосконалення управління ресурсним потенціалом страхової компанії ми пропонуємо застосування передового зарубіжного досвіду у цій сфері (зокрема, поетапне впровадження положень директив Solvency I та Solvency II).

Водночас ми усвідомлюємо, що не всі практики країн ЄС у цьому відношенні можуть і повинні бути імплементовані в умовах національних реалій. Високий рівень менеджменту у вітчизняних страхових компаніях, наявність висококваліфікованих співробітників дозволять провідним українським компаніям вийти на світові ринки.

Оскільки неможливо відгородитися від процесів глобалізації та посилення конкуренції, для того, щоб стати конкурентоспроможними, вітчизняні страховики повинні вдосконалювати свій менеджмент, швидко вчитися освоювати сучасні технології в усіх сферах діяльності, зокрема в управлінні ресурсним потенціалом, що досягається адаптацією до українських реалій новітніх страхових технологій.

Слід зазначити, що сучасні тенденції розвитку ринків страхування та перестраховання в Україні в умовах світової та вітчизняної фінансової кризи відображають інституційну парадигму сучасної економіки. Це означає, що окрім економічних факторів, які впливають на страховий ринок, існує низка позаекономічних факторів, зокрема політичних, етичних, етнічних та соціальних, які визначають поведінку та мотивацію основних суб'єктів страхового ринку – страхувальників, страховиків, перестраховиків, їх засновників та державний орган, що регулює страхову діяльність.

На нашу думку, для покращення ситуації на страховому ринку доцільно здійснити низку системних, різнобічних заходів, направлених на усунення як хронічних проблем, так і тих, що зумовлені фінансово-економічною кризою. Особливу увагу слід приділити активізації інвестиційного потенціалу страхового ринку.

Зважаючи на те, що в Україні через специфіку національного законодавства та інституційні особливості страхового ринку вільні кошти страховиків не повністю конвертуються в інвестиційні кошти, вирішення хронічних проблем лежить насамперед у правовому полі. Правова сфера, в якій функціонує страховий ринок, потребує реформування та адаптації до європейських стандартів.

Зокрема, у рамках реформування страхового ринку, підвищення якості надання послуг на страховому ринку, а також нарощування його інвестиційного потенціалу доцільно здійснювати наступні нормативно-правові, організаційно-методичні та інформаційні заходи:

- розробка чіткої концепції реформування галузі, удосконалення державного регулювання ринку, зокрема в сегменті обов'язкового та медичного страхування; своєчасна та масштабна адаптація українського страхового ринку до світових вимог фінансового регулювання та нагляду, активна співпраця з європейськими та міжнародними організаціями;

- створення правових умов для повноцінного здійснення інвестиційного та пенсійного страхування;

- розробка моделі державної підтримки розвитку агрострахування, яка має передбачати прийняття спеціального закону та скоординовані дії страховиків і держави щодо покриття ризиків, які виникають в аграрному секторі та не можуть бути покриті іншим способом за нормальних ринкових умов;

- впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та аналізу діяльності страхових компаній;

- створення єдиної саморегулювальної організації, членами якої мають бути всі страхові компанії, робота якої має бути зосереджена на захисті прав споживачів страхових послуг, забезпеченні чесної конкуренції на ринку, розвитку страхування на принципах прозорості, запровадженні етичних стандартів між усіх учасників ринку та створення централізованої бази даних про зловживання на страховому ринку, до якої матимуть доступ усі страховики;

- створення незалежного інституту експертизи договорів і питань страхування та ефективної системи контролю за фінансовим станом страхових компаній;

- забезпечення створення інвестиційних інструментів для інвестування довгострокових страхових резервів;

- удосконалення методології провадження страхової та перестрахової діяльності за участю страхових посередників;
- розроблення загальнодержавної програми інформування населення про страхові послуги з метою підвищення загального рівня страхової культури;
- формування страхової культури громадян та підвищення фінансової обізнаності учасників страхового ринку;
- створення так званої бази претензій, за допомогою якої кожен страхувальник, який має отримати виплату, перевірятиметься на кількість та частоту страхових випадків, що допоможе виявити недобросовісних страхувальників та мати можливість своєчасно запобігти масовим незаконним виплатам;
- впровадження системи мікрострашування малозабезпечених верств населення, державна підтримка соціально важливих видів страхування;
- упорядкування моніторингу діяльності страховиків та посилення контролю за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, чистих активів, цільового капіталу та осіб, які мають істотну участь у капіталі страховиків;
- гарантування захисту цивільних прав страхувальників на отримання страхових виплат, у тому числі шляхом створення та розвитку інститутів досудового захисту, зокрема діяльності фінансового омбудсмена та підтримки громадських страхових об'єднань;
- допомога у створенні страхових гарантійних фондів, у тому числі за договорами страхування життя;
- впровадження стандартів достатності капіталу таким чином, що перешкоджає псевдострашуванню;
- розроблення та впровадження стимулів для страховиків, які добровільно дотримуються стандартів прозорості та підвищених вимог до платоспроможності та впроваджують у свою діяльність міжнародні стандарти фінансової звітності;

- розроблення нормативно-правових актів, що регулюють порядок діяльності страхових агентів і консультантів, а також аварійних комісарів та запровадження їх реєстрації;
- удосконалення правового регулювання діяльності актуаріїв, завершення створення системи навчання та сертифікації актуаріїв в Україні з поступовою передачею цих функцій саморегулівній організації;
- запровадження стимулюючої податкової політики для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя, у тому числі інвестиційного страхування, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування шляхом виділення частини премій із цих видів страхування валових витрат юридичних осіб та вдосконалення оподаткування фізичних осіб;
- забезпечення розробки та впровадження додаткового законодавства для запобігання використанню страхового ринку для незаконних та сумнівних операцій та шахрайства, у тому числі відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Таким чином, ліквідація наслідків економічної, фінансової, COVID-19 та військової агресії потребує негайних тактичних дій, направлених на усунення небезпечних тенденцій, які спостерігаються на страховому ринку України, недопущення зниження інвестиційного потенціалу та платоспроможності страховиків та поглиблення кризи на ринку страховому ринку.

2.4. Нові тенденції та перспективи діяльності «PZU Україна»

Враховуючи інтернет-глобалізацію продажів та сервісної підтримки, «PZU Україна» визначила Direct-продажі одним із важливих елементів стратегічного розвитку. Порівняно з 2021 роком обсяг прямих продажів зріс на 46% [71]. Клієнти компанії можуть придбати широкий спектр страхових продуктів через інтернет-магазин (www.direct.alfaic.ua) та систему

Portmone.com. Згідно з сучасними тенденціями, все більше користувачів Інтернету переконуються, що онлайн-шопінг – це подвійна економія грошей і часу.

Завдяки мобільним додаткам підвищується мобільність страхової компанії та прискорюються її бізнес-процеси. Наприклад, Allstate, третя за розміром страхова компанія в США, розробила програму QuickFoto Claim, яка дає змогу застрахованим особам фотографувати незначні пошкодження застрахованого автомобіля і таким чином подавати претензію, не викликаючи аварійного комісара чи звертаючись до офісу страхової компанії. Програма реалізується в чотири послідовних етапи:

- спочатку страхувальник крупним планом фотографує пошкодження;
- потім фотографує весь автомобіль (якщо потрібні додаткові фото, програма проінформує страхувальника);
- далі додані фото надсилаються на адресу страхової компанії і протягом 3 годин клієнт отримує відповідь про визнання своєї вимоги про компенсацію;
- останнім етапом цього процесу є перерахування на електронний рахунок клієнта коштів, необхідних для виплати компенсації.

Ця програма доступна для безкоштовного завантаження в iTunes App Store і Google Play.

Подібну програму реалізувала також американська страхова група «Farmers Insurance» через мобільний додаток EZ Estimate.

З метою покращення якості обслуговування страхувальників вітчизняна СК «УНІКА» спільно з «Audatex» запустили мобільний додаток «AudaMobile», що прискорює деякі процеси по урегулюванню збитків на транспорті. Програма працює на планшетах з операційною системою IOS або Android і доступна для безкоштовного завантаження в iTunes App Store і Google Play. Додаток забезпечує страхувальникам економію часу, мобільність співробітників страхової компанії, швидкість страхової виплати. Весь процес врегулювання страхових відшкодувань автоматизовано.

Після завершення огляду пошкодженого транспортного засобу страхувальнику достатньо підписати стилусом на планшеті комісіонера, і всі дані будуть автоматично внесені в систему страховика. Про успішне завершення страхової операції та зарахування коштів на рахунок страхувальник отримує SMS-повідомлення.

«Tokio Marine» значно збільшила продажі страхових продуктів, запровадивши можливість придбання короткострокових страхових полісів за допомогою мобільних додатків, розроблених спільно з найбільшою японською телекомунікаційною компанією «Nippon Telegraph and Telephone».

Компанія розробила короткострокові страхові продукти, які купуються на термін до кількох тижнів з метою захисту незначних страхових випадків – так звана «Одноразова страховка». Мобільний додаток разом із системою GPS визначає місцезнаходження страхувальника та пропонує страхові продукти, які найбільше підходять у даному місці, наприклад:

- якщо ви знаходитесь в аеропорту, вам запропонують туристичну страховку;
- якщо ви відпочиваєте на гірськолижному курорті, вам запропонують страховку від нещасних випадків тощо.

Купівля такого страхового продукту здійснюється миттєво в самому мобільному додатку.

На інноваційний розвиток страхового бізнесу в Україні та світі впливають процеси глобалізації, розширення та все більше застосування інформаційних технологій та віртуалізації економічних відносин. У цих умовах, особливого значення набувають пропозиції щодо перспектив застосування сучасних інформаційних технологій у страховій діяльності. Проте, на нашу думку, це питання, незважаючи на його значну актуальність, ще не стало предметом широких наукових дискусій, а тому потребує додаткового обговорення та теоретичного обґрунтування у фахових джерелах.

На нашу думку, перспективним напрямом подальших досліджень у цьому напрямі є фінансові відносини суб'єктів страхового бізнесу в умовах

інноваційного розвитку з точки зору аналізу, інструменти інноваційного розвитку страхової діяльності, механізм інвестування інноваційних проектів, а також аутсорсинг в системі управління інноваційними процесами у сфері страхування.

Для цього вважаємо за доцільне:

- розроблення Концепції розвитку страхового ринку України на період до 2025 року;
- підготовка проекту Програми реформування галузі;
- провести парламентські слухання: «Страхування в Україні: стан, проблеми, перспективи»;
- переглянути перелік видів обов’язкового страхування з метою його оптимізації та адаптації до стандартів ЄС;
- уніфікувати визначення страхових тарифів у цій сфері;
- прийняти закони України:
 - а) «Про загальнообов’язкові види страхування»;
 - б) «Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів»;
 - в) «Про фонд гарантування виплати страхового внеску»;
 - г) «Про страхування зовнішньоекономічної діяльності»;
 - д) «Про регулювання взаємовідносин страхових посередників»;
- розробити пропозиції щодо виведення коштів з-під оподаткування, направлених на розвиток механізмів збільшення відтворення клієнтської бази, підвищення професійного рівня страхової діяльності та страхової культури населення;
- розглянути питання про спеціальні інвестиційні механізми для інвестування довгострокових страхових резервів;
- розробити правила об’єднання СК; методичні рекомендації щодо технології провадження страхової та перестрахової діяльності за участю страхових посередників та перегляду режиму і форм їх звітності; методологію оцінки розміру страхового ринку на основі чистої ставки премії;

- створити незалежний інститут експертизи договорів страхування та питань страхування;
- посилення служби страхових експертів;
- сформуванню ефективну систему раннього, поточного та наступного контролю за фінансовим станом СК;
- переглянути положення про формування та інвестування страхових резервів;
- розробити методологію аналізу діяльності СК;
- визначити вимоги до проведення щорічного обов'язкового аудиту ІК;
- розширення обсягів, підвищення якості та прискорення оприлюднення інформації про стан страхового ринку;
- переведення страхового ринку на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку; розроблення механізмів впровадження електронного документообігу;
- популяризація страхування;
- систематично поширювати інформацію про виплати страхових відшкодувань, практику інвестування власних коштів у СК тощо;
- створити національну базу даних недобросовісних клієнтів.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідивши проблеми страхування в Україні можемо зробити наступні висновки:

1. Розкривши сутність, структуру та особливості функціонування страхування ми з'ясували, що страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів

Ефективність державного регулювання у сфері страхування значною мірою залежить від створення оптимальної системи страхового захисту на основі раціонального застосування можливостей і переваг як обов'язкового, так і добровільного страхування.

2. Визначивши роль посередників на страховому ринку можемо сказати, що страхові посередники допомагають страхувальникам перекласти витрати за різні ризики професійним страховикам. Страховими посередниками можуть бути страхові або перестрахові брокери та страхові агенти. Діяльність страхових агентів і страхових брокерів дуже схожа, але їх правовий статус чітко розмежований.

Також ми вияснили посередницька діяльність страхових та перестрахувальних брокерів здійснюється як виключний вид діяльності та може включати:

- консультування;
- експертно-інформаційні послуги;
- роботи, пов'язані з підготовкою, укладенням та виконанням (обслуговуванням) договорів страхування (перестрахування);

– інші страхові та перестрахові брокерські послуги згідно з переліком, складеним уповноваженим органом.

3. Вивчивши загрози та перспективи розвитку страхових компаній України у період пандемії COVID-19 ми дійшли висновку, що пандемія створила нові умови для функціонування страхового ринку в Україні, які створюють як загрози, так і можливості.

Також ми з'ясували, що українські страхові компанії розробили нові програми страхування, а саме медичне страхування, яке передбачає фінансову підтримку на випадок COVID-19. Під час пандемії страхові компанії мають можливість зміцнити свої позиції на ринку, інтегрувати технології в бізнес-канали, онлайн і офлайн, впровадити технологію блокчейн, штучний інтелект тощо.

4. «PZU Україна» – одна з найбільших страхових компаній в Україні, з розгалуженою регіональною мережею, широким спектром страхових продуктів і високими стандартами якості обслуговування.

Аналіз фінансових показників компанії показав, що ПАТ «СК «PZU Україна» фактично збільшила основні фінансові показники в період з 2015 по 2018 роки в декілька разів, проте з 2019 по 2021 рік ми спостерігаємо тенденцію до зниження більшості показників. Компанія дуже швидко нарощує страхові премії, хоча кількість укладених договорів зростає непропорційно повільними темпами.

5. Ми з'ясували, що на страховому ринку України у 2021 році зниження обсягу страхових виплат може скласти 20-35%. Виплати будуть зменшені через:

– скорочення каналів збуту, які дотепер забезпечували гарантований потік клієнтів (автострахування, страхування банківських ризиків у сфері споживчих та іпотечних кредитів, страхування через туристичні агентства);

– зменшення витрат підприємств на медичне та накопичувальне страхування своїх працівників з метою оптимізації структури витрат;

– скорочення обсягів страхування життя внаслідок втрати суспільної довіри на фінансовому ринку загалом і на ринку страхування зокрема.

Фінансова криза вже завдала серйозного удару класичному страховому ринку. За оперативними даними, зниження страхових премій становить близько 30%. Рівень збитковості багатьох страховиків, особливо тих, у портфелі яких значна частка банківського страхування, перевищив критичну позначку в 100%.

6. Зробивши аналіз ключових учасників страхового ринку України, ми дійшли висновку, що ліквідація наслідків економічної, фінансової, COVID-19 та військової агресії потребує негайних тактичних дій, направлених на усунення небезпечних тенденцій, які спостерігаються на страховому ринку України, недопущення зниження інвестиційного потенціалу та платоспроможності страховиків та поглиблення кризи на ринку страховому ринку.

7. На нашу думку, перспективним напрямом розвитку страхового бізнесу в Україні є фінансові відносини суб'єктів страхового бізнесу в умовах інноваційного розвитку з точки зору аналізу, інструменти інноваційного розвитку страхової діяльності, механізм інвестування інноваційних проектів, а також аутсорсинг в системі управління інноваційними процесами у сфері страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко, В. Л. Податкові системи зарубіжних країн. Київ: Комп'ютер прес, 2021. С. 300.
2. Александрова М.М. Страхування: навчально-методичний посібник. Київ: ЦУЛ, 2021. С. 280.
3. Бабенко В. Канали розподілу страхових послуг у промислово розвинутих країнах. *Економіка України*. 2016. № 7. С.82–87.
4. Базилевич В.Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка : зб. наук. пр.*, Київ, 2016. С. 186–195.
5. Базилевич В.Д. Страхова справа. Навчальний посібник. Київ: Знання, 2021. С. 352.
6. Баранова І.С., Плетенецька С.М. Страхування життя в Україні: стан, проблеми, тенденції. Вищий навчальний закладі «Університет економіки та права «КРОК». Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2017. С. 5–7.
7. Вовчак О.Д. Страхування. 2-ге вид. випр. і доп. Вид-во «Новий Світ-2000», 2021. С. 480.
8. Гаманкова О. О. Сутність прибутку страхової організації та його економічна природа. *Вчені записки: зб. наук. пр.* Київ: КНЕУ 2017. Вип. 9. С. 105–111.
9. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. З подальшими змінами Відомості Верховної Ради (ВВР). 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
10. Грушко В.І., Скулиш Ю.І., Румик І.І., Плетенецька С.М. Пенсійна система: підручник. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»», 2017. С. 368.
11. Дьячкова Ю. М. Страховий ринок в умовах нестабільної економіки. *Вісник ДДМА : зб. наук. пр.* Київ : ДДМА, 2016. № 2 (33). С. 172–176.

12. Захарін А.В. Удосконалення податкового регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності. *Проблеми науки*. 2015. № 4. с. 46–50.
13. Закон України «Про державну податкову службу в Україні» від 24.12.1993 із змінами, внесеними 05.02.1998 р. Відомості Верховної Ради України, 1994. № 15. ст. 84. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-12#Text>
14. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8596-01>
15. Зоря О. П. Страховий ринок України: стан, проблеми та перспективні напрямки розвитку. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит»*. 2013. № 1. С. 12–15.
16. Іванов Ю. Податкове планування в системі менеджменту. *Бухгалтерія*. 2021. Вип. 9. С. 14–15.
17. Івашкін Е.І. Соціологія відсутності страхового інтересу. *Фінанси*. 2019. № 12. С. 37–42.
18. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/straxuva_1kv2008_last.pdf.
19. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Київ: «Центр навчальної літератури», 2021. С. 531.
20. Кисельова О.М. Модель оподаткування страхової діяльності: тенденції та механізми: Київ: Вид. дім «Корпорація», 2016. 375 с.
21. Клепікова О.А. Дослідження динаміки розвитку страхового ринку України як складової світового ринку страхових послуг. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. Одеса: Астропринт, 2020. Т. 15. Вип. 20. С.101–111.
22. Козоріз Г. Г. Капітал і капіталізація страхового ринку України : моногр. Київ : УБС НБУ, 2019. С. 164–176.
23. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

24. Краснова І. Розробка страхового ринку. 2019. № 2. С. 20–26.
25. Кривицька О.Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку. *Фінанси України*. № 3. С. 138–147.
26. Плетенецька С.М., Поліщук Ю.І. Проблеми та перспективи страхування в Україні: тези доп. всеукр. науково-практ. конф. *Актуальні питання сучасної науки та практики*: м. Київ, 15 листопада 2018 р. С. 286–289.
27. Левченко В. П. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України в умовах фінансової нестабільності. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 257–266.
28. Литвиненко Я.В. Податкова політика : навчальний посібник. - К. : МАУП, 2021. С. 224.
29. Машина Н.І. Міжнародне страхування: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. С. 480.
30. Міщенко В. Особливості посткризового реформування фінансового сектору економіки. *Фінанси України*. 2017. № 10. С. 3–4.
31. Новіков О. Є., Сафонова О. Д. Перспективи розвитку страхового ринку України. *Науковий вісник МДУ ім. В.О. Сухомлинського*. 2016. Вип. 5.2 (101). С. 92–96.
32. Плетенецька С.М. Оцінка страхування туристичних послуг України у сучасних умовах: матеріали Науково-практичної конференції молодих учених *Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України* м. Київ, 21 жовтня 2015 року. С. 145-146.
33. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-poserednicki.html>
34. Паранчук С. В. Податковий менеджмент. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. С. 288 .

35. Паскевич А.А. Проблеми та перспективи розвитку страхування життя в Україні: тези доп. всеукр. науково-практ. конф. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку*, м. Київ, 2 грудня 2021. С. 115-116.

36. Паскевич А.А. Сучасний стан та перспективи страхування в Україні : тези доп. всеукр. науково-практ. конф. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку*, м. Київ, 7 грудня 2022. С. 132-133.

37. Податковий кодекс України від 29.12.2014 р. № 2755-VI із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

38. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник. 5-те вид., перероб. та доп. Київ: КНЕУ, 2018. С. 546.

39. Положення Кабінету міністрів України «Про особливі умови ліцензування страхових організацій для здійснення страхової фінансової відповідальності перевізника». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0449-96#Text>

40. Положення Кабінету міністрів України «Про порядок здійснення страхової діяльності обособленими підрозділами страховиків». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-94#Text>

41. Пономарьова О.Б., Іванченко М.А. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №5, 2021. С. 814–817.

42. Портфель страхових премій компанії «PZU Україна». URL: <https://www.pzu.com.ua/about/finance/pidsumki-za-9-mis-2022-2014.html>

43. Приказюк Н. В. Страховий ринок України: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 111. С. 33–37.

44. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. С. 84–89.

45. Розвиток страхового компанії «PZU Україна». URL: <https://www.pzu.com.ua/useful/dovidnyklife.html>
46. Роль страхових посередників у забезпеченні зростання довіри клієнтів до діяльності страховиків. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. Чернівці: ЧДТУ, 2014. № 2 (74). С. 163–172.
47. Ротова Т. А. Страхування. Київ: КНТЕУ, 2021. С. 400.
48. Самойловський А.Л. Пропозиції щодо вдосконалення страхового ринку України. *Фінанси України*. №11. 2020. С. 106–113.
49. Сидорчук і. П. Сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022, № 1, С.130–133.
50. Соколовська З.М. Прикладні моделі системної динаміки: монографія. Одеса: Астропринт, 2015. С.308.
51. Стоєв В.Л. Оптимізація оподаткування та поліпшення фінансово-економічного стану підприємств. *Держава і регіони*. 2016. № 3. С.301.
52. Стратегія розвитку страхового ринку України на 2011-2022 рр. URL: <http://ufu.org.ua/>
53. Супрун А.А. Загрозливі тенденції розвитку страхового ринку України. *Фондовий ринок*. №34. 2013. С.36–39.
54. Супрун А. А. Проблеми розвитку страхового ринку України у посткризовий період. *Економіка*. 2015. Вип. 21. С. 90–93.
55. Супруненко С.А. Вдосконалення податкового планування в інтересах держави та підприємства. Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2019. № 8. С. 349–352.
56. Томілін О. О., Фріцберг М. В., Перелай М. Ю. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. *Економічні науки*. 2011. Вип. 2, т. 1. С. 296–300.
57. Фесенко Н.В., Яремченко Л.М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2019. №8. С. 31–39.

58. Філонюк О.Ф. Залучення іноземних інвестицій на страховий ринок України. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. 2017. №7/79. С. 96–100.
59. Філонюк О. Сучасні тенденції розвитку та завдання страхового ринку України. *Економічний часопис-XXI*. №6. 2019. С.20–22.
60. Фурман В.М. Страхові послуги для населення. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 43–49.
61. Фурманов В. М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв’язання. *Фінанси України*. №. 2018. С.131–140.
62. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
63. Школьник І.О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник; за ред. І. О. Школьник. Київ : Університетська книга, 2019. С.301
64. Шуляк О. В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Збірник наукових праць*. 2013. № 1(3). С. 337–344.
65. Яворська Т. В. Економічні інструменти державного регулювання страхового підприємництва України. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 3 (15). С. 64–69.

Класифікація відповідно директив ЄС

Довгострокове страхування (страхування життя і пенсій)	
Клас I.	Страхування життя і ренти (ануїтетів)
Клас II.	Страхування до шлюбу і народження дитини
Клас III.	Зв'язане довгострокове страхування життя
Клас IV.	Безперервне страхування здоров'я
Клас V.	Тонтіни
Клас VI.	Страхування виплати капіталу
Клас VII	Страхування пенсій

Загальне страхування	
Клас 1.	Страхування від нещасних випадків
Клас 2.	Страхування на випадок хвороби
Клас 3.	Страхування наземних транспортних засобів
Клас 4.	Страхування залізничного транспорту
Клас 5.	Страхування авіаційної техніки
Клас 6.	Страхування суден
Клас 7.	Страхування вантажів
Клас 8.	Страхування від пожеж і стихійного лиха
Клас 9.	Страхування власності інше, ніж передбачене класами 3 – 8
Клас 10.	Страхування відповідальності власників моторизованих транспортних засобів
Клас 11.	Страхування відповідальності власників авіаційної техніки
Клас 12.	Страхування відповідальності власників суден
Клас 13.	Страхування загальної відповідальності
Клас 14.	Страхування кредитів
Клас 15.	Страхування поручительств (застави)
Клас 16.	Страхування фінансових витрат
Клас 17.	Страхування судових витрат
Клас 18.	Страхування фінансової допомоги

Види обов'язкового страхування

№ п/п	Вид
1	Медичне страхування
2	Особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків
3	Особисте страхування працівників відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд)
4	Страхування спортсменів вищих категорій
5	Страхування життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини
6	Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті
7	Авіаційне страхування цивільної авіації
8	Страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам
9	Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів
10	Страхування засобів водного транспорту
11	Страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності
12	Страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту (порядок та умови цього страхування визначаються спеціальним законом України)
13	Страхування працівників (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України), які беруть участь у наданні психіатричної допомоги, в тому числі здійснюють догляд за особами, які страждають на психічні розлади
14	Страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежо-вибухо-небезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру
15	Страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою
16	Страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України «Про угоди про розподіл продукції»
17	Страхування фінансової відповідальності, життя і здоров'я тимчасового адміністратора та ліквідатора фінансової установи
18	Страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України «Про нафту і газ»

Продовження Додатку Б	
19	Страховання медичних та інших працівників державних і комунальних закладів охорони здоров'я та державних наукових установ (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок захворювання на інфекційні хвороби, пов'язаного з виконанням ними професійних обов'язків в умовах підвищеного ризику зараження збудниками інфекційних хвороб
20	Страховання відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів
21	Страховання персоналу ядерних установок, джерел іонізуючого випромінювання, а також державних інспекторів з нагляду за ядерною та радіаційною безпекою безпосередньо на ядерних установках від ризику негативного впливу іонізуючого випромінювання на їхнє здоров'я за рахунок коштів ліцензіатів
22	Страховання об'єктів космічної діяльності (наземна інфраструктура), перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного космічного агентства України
23	Страховання цивільної відповідальності суб'єктів космічної діяльності
24	Страховання об'єктів космічної діяльності (космічна інфраструктура), які є власністю України, щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі
25	Страховання відповідальності щодо ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі, запуском та експлуатацією її у космічному просторі
26	Страховання відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів
27	Страховання професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України
28	Страховання відповідальності власників собак (за переліком порід, визначених Кабінетом Міністрів України) щодо шкоди, яка може бути заподіяна третім особам
29	Страховання цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи застосування цієї зброї
30	Страховання тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків у випадках та згідно з переліком тварин, встановленими Кабінетом Міністрів України
31	Страховання відповідальності суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну
32	Страховання відповідальності морського судновласника
33	Страховання ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб

Додаток В

PEST-аналіз факторів впливу на успішне функціонування страхових компаній у кризовий період в Україні

Р (Політичні фактори)	Е (Економічні фактори)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Партнерство з органами державної влади тощо. 2. Реалізація та підтримка проєктів на рівні держави. 3. Мінімальний тиск влади на діяльність страхових компаній та надання преференцій. 4. Соціальне партнерство з органами державної влади. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Додаткове залучення клієнтів на основі інноваційної діяльності. 2. Вчасне реагування на економічні зміни на основі мобільності командного управління. 3. Збільшення показників діяльності страхових компаній та заощадження коштів. 4. Підвищення іміджевих позицій страхових компаній серед населення.
S (Соціальні фактори)	Т (Технологічні фактори)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Надання фінансових послуг найвищої якості. 2. Збільшення рівня довіри населення до страхових компаній. 3. Зацікавленість працівників у своїй результативності своєї діяльності. 4. Підвищення відповідальності працівників. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Застосування новітніх фінансових технологій, які значно заощаджують фінансові ресурси 2. Економія часу при виконанні традиційних операцій. 3. Створення нових можливостей щодо відкриття страхових програм. 4. Зміна організаційного стилю управління компанії. 5. Налагодження комунікаційних зв'язків зовнішнього та внутрішнього середовища страхової компанії на основі мобільності, інформаційності, вчасного реагування на зміни та потреби клієнтів.

Джерело: Складено автором

Основні фінансові показники діяльності за 2015–2021 роки (тис. грн.)

Роки	Статутний фонд	Власний капітал	Страхові резерви	Частка перестраховиків у страхових резервах	Страхові премії, без урахування премій по ДООС	Премії, передані у перестраховання, в т.ч.:	резидентам	Нерезидентам	Страхові виплати, без урахування премій по ДООС	Виплати, отримані від перестраховиків	Чистий прибуток
2015	44 647,2	167 368,8	142 759,3	(10 811,3)	386 366,6	31 669,6	15 092,4	16 577,2	111 784,2	6 072,6	7 402,1
2016	44 647,2	277 807,1	273 775,9	(24 244,1)	664 370,6	56 494	35 933,4	20 560,6	206 213,3	14 486	3 140,1
2017	175 032	411 139	405 946	(103 728)	999 286,8	236 823,9	182 292,9	54 531	389 183,5	105 432,5	7 466
2018	775 125	775 308	335 050	(39 755)	715 485,2	198 420,6	158 858,1	39 562,5	343 042,8	11 913	(236 972)
2019	775 125	801 922,6	261 568,8	(17 982,4)	643 888,3	63 936	42 106,1	21 829,9	290 509,3	26 657,6	8 570,4
2020	775 125	819 664	253 137	(25 304)	637 076,4	52 862,1	34813,3	18048,8	213 120,8	30 874	466
2021	775 125	830 184	260 488	(26 250)	566 050,7	50 955,8	33630,9	17324,9	219 256,7	15 855	553

Джерело: Складено автором на основі [63]

Ставки податку на прибуток для ПрАТ «СК «PZU Україна»

Ставка податку на прибуток	Об'єкт оподаткування, до якого застосовується ставка податку	Номер статті, пункту, підпункту ПКУ, що регламентує ставку податку
0%	Провадження діяльності зі страхування життя	п. 156.2 ст. 156 ПКУ
0%	Доходи у межах договорів із обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь фізичних осіб нерезидентів, а також за договорами страхування у межах системи міжнародних договорів «Зелена карта»	п. 160.6 ст. 160 ПКУ
0%	Доходи від договорів страхування або перестрахування із страховиками та перестраховиками – не резидентами, рейтинг фінансової надійності (стійкості) яких відповідає вимогам, установленим національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, а також під час укладання договорів перестрахування з обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту	п. 160.6 ст. 160 ПКУ
3%	Доходи від провадження страхової діяльності, крім діяльності з виконання договорів довгострокового страхування життя та пенсійного страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення	п. 8 підр. 4 р. ХХ «Перехідні положення» ПКУ
4%	Доходи у межах договорів страхування ризиків за межами України, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь нерезидентів	п. 160.6 ст. 160 ПКУ
12%	В інших випадках, що не передбачені вищезазначеними ставками, – за ставкою 12% суми таких виплат за власний рахунок у момент здійснення перерахування таких виплат	п. 160.6 ст. 160 ПКУ
19%	доходи страховика від діяльності, не пов'язаної із страховою діяльністю, а також доходи, одержані страховиком у звітному періоді від перестраховиків за договорами перестрахування	п. 151.1 ст. 151 ПКУ

Джерело: Складено автором на основі [12]

Основні проблеми вітчизняного ринку страхування

№ п/п	Вид
1	Недосконалість нормативно-правового регулювання у сфері страхування, недостатня відповідність чинного законодавства вимогам європейських стандартів
2	Недостатньо ліквідних фінансових інструментів для проведення ефективної інвестиційної політики (особливо гострою є проблема забезпечення довгострокових зобов'язань за договорами страхування життя)
3	Низький рівень капіталізації вітчизняних страховиків (недостатня капіталізація страхових компаній унеможлиблює страхування великих ризиків в енергетичній, екологічній та фінансовій сферах, гальмує розвиток аграрного та медичного страхування)
4	Непрозоре державне регулювання
5	Непрозорість фінансової звітності страхового сектору
6	Відсутність якісної статистичної інформації у страховому секторі
7	Низький рівень надання послуг окремими страховиками та наявність випадків зловживань
8	Виключно низький рівень розвитку ринку страхування життя та іншого особистого страхування
9	Недотримання правил агрострахування, низький рівень розвитку страхування екологічних та катастрофічних ризиків
10	Недосконалість нормативно-правового регулювання діяльності страхових посередників, актуаріїв та аварійних комісарів

